

LIFE IP

All4Biodiversity

Verslag Project Start-Up



14, 15 & 16 oktober 2020



Colofon

LIFE IP All 4 Biodiversity

Verslag

Project Start-Up 14, 15 & 16 oktober 2020

Datum: 5 november 2020

Contactpersonen LIFE IP Programma directie: Ed Weijdema (ef.weijdema@pzh.nl) en

Francisca Wit (francisca.wit@naturalis.nl)

Tekst: Francisca Wit

Bijdragen: Tom Keek, Ronald Hiel, Koos Biesmeijer, Marten Schoonman, Wendy Olivier,

Wieger Zwikstra en Ed Weijdema

Foto voorblad: Francisca Wit (Duinen in Bergen, Noord-Holland)

Contents

Verslag PSU	4
Introductie.....	4
Dankwoord.....	4
Dag 1 - 14 oktober 2020: Introductie LIFE IP en ambitie.....	5
Presentatie Introductie LIFE IP All4Biodiversity.....	5
Break-out rooms: Kennismaking en slogan	7
Dag 2 - 15 oktober 2020: Governance	10
Panelgesprek	10
Presentatie Governance LIFE IP programma	10
Break-out rooms: Governance vragen en opmerkingen per provincie	12
Dag 3 – 16 oktober 2020: Quickscan, expertcarrousel en afsluiting	16
Presentatie Quickscan.....	16
Expertcarrousel	17
Afsluiting	25
Bijlage 1: Programma PSU LIFE IP All 4 Biodiversity	28
Bijlage 2: Indeling expertcarrousel.....	30
Bijlage 3: Slides presentatie Introductie (dag 1).....	31
Bijlage 4: Slides presentatie Governance (dag 2)	42
Bijlage 5: Slides presentatie Quickscan (dag 3)	52

Verslag PSU

Introductie

Voor u ligt het verslag behorende bij de Project Start-Up (PSU) van het LIFE IP programma All 4 Biodiversity, dat digitaal plaatsvond op 14, 15 en 16 oktober 2020 (zie bijlage 1 voor het programma van de PSU). Het verslag is op chronologische volgorde opgebouwd, waarbij elk onderdeel, bestaande uit plenaire sessies en break-out rooms, is beschreven.

Elke dag bestond uit een plenaire inspiratie sessie en een transpiratie sessie. Zoals de naam al aangeeft, hadden de plenaire sessies ten doel de deelnemers van de actielijnen te inspireren. De transpiratie sessies waren vormgegeven door interactieve break-out rooms ter kennismaking tussen de deelnemers alsook inhoudelijke discussies om vragen te beantwoorden en de werkzaamheden binnen de actielijnen op te starten. De slides van de presentaties uit de plenaire sessies zijn te vinden in bijlagen 3 t/m 5.

Dag 1 had ten doel het LIFE IP programma te introduceren en de urgentie ervan te benadrukken, waarna een gezamenlijke slogan is geformuleerd.

Dag 2 stond in het teken van de governance. Allereerst vond een panelgesprek plaats met mw. Carola Schouten (minister van LNV), dhr. Berend Potjer (GS Zuid-Holland, voorzitter stuurgroep LIFE IP A4B) en mw. Louise Vet (Deltaplan Biodiversiteitsherstel en sleutelpartner van het LIFE IP A4B). Na een presentatie over de beoogde governance tactiek en best practices uit het LIFE IP programma Delta Natuur, werd in break-out rooms gesproken over de pilot-gebieden en welke governance aspecten daarbij aan bod komen.

Dag 3 bood inzicht in de quickscan, gevolgd door een expertcarrousel waarbij de deelnemers van de actielijnen in vier rondes vragen over bepaalde onderwerpen konden stellen aan een experttafel. Het schema met de indeling van de experttafels is opgenomen in bijlage 2.

Dankwoord

Onze dank gaat allereerst uit naar Tom Keek van KeekYourChange met wie we de PSU in nauwe samenwerking hebben mogen organiseren, en die behalve de structurele vormgeving ook een rol als facilitator / moderator heeft vervuld. Daarnaast willen we Ronald Hiel, Wendy Olivier, Wieger Zwikstra, Marten Schoonman en Koos Biesmeijer graag bedanken voor hun rol als moderator en hun bijdrage aan de presentaties. Ook zijn we Marten Schoonman, Albert Bleeker, Gerard Velthof, Ernest de Groot, Anneke van Houten, Ingrid Jansen, Anne van Doorn, Frank Lenssinck, Daan Groot, Wendy Olivier, Torben Mulder, David Kleijn, Hens Runhaar en Carleen Weebers zeer dankbaar voor hun rol als expert. Ten slotte willen we alle deelnemers bedanken voor jullie enthousiaste inzet en waardevolle bijdrage aan de sessies.

Met hartelijke groet,
De LIFE IP All4Biodiversity directie

Dag 1 - 14 oktober 2020: Introductie LIFE IP en ambitie

Presentatie Introductie LIFE IP All4Biodiversity

Door Ed Weijdema (PZH) en Koos Biesmeijer (Naturalis)

De PSU werd afgetrapt door Ed Weijdema met een korte introductie over de inhoudelijke doelstelling, succesfactoren van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel en de huidige status van het programma. Door middel van twee polls werd geïnventariseerd waar de deelnemers met name vragen over hadden, die aansluitend konden worden gesteld via de chat. Koos Biesmeijer sloot het plenaire onderdeel af met een motiverende presentatie over de urgentie van dit LIFE IP programma (zie bijlage 3).

Doelstelling LIFE IP All 4 Biodiversity:

Het LIFE IP All4Biodiversity is erop toegespitst om de Natura 2000 doelen te behalen door het implementeren van een integrale aanpak (quickscan) voor het beheer van de diverse terrestrische Natura 2000 gebieden, waarbij zowel de Natura 2000 gebieden zelf als de omliggende gebieden die impact hebben op de Natura 2000 gebieden zijn inbegrepen, in nauwe samenwerking met de landgebruikers van deze gebieden.

Succesfactoren Deltaplan Biodiversiteitsherstel:

- Het creëren van draagvlak en gedeelde waarden tussen de stakeholders op het gebied van biodiversiteitsherstel.
- Het optimaliseren van samenwerking op gebiedsniveau met oog op een gezamenlijke aanpak ten behoeve van Natura 2000 locaties en omliggende gebieden.
- Het ontwikkelen van verdienmodellen die het verbeteren en beschermen van biodiversiteit veranderen van een kostenpost naar een inkomstenbron voor alle betrokkenen in het gebied.
- Het verzekeren van relevante en consistente wet- en regelgeving die nodig is om biodiversiteitsherstel te garanderen.
- Het succesvol adresseren van kennisgaten op het gebied van biodiversiteit en wat ervoor nodig is om deze te vullen.

Huidige status programma:

De officiële startdatum van dit LIFE IP programma is 8 maart 2020. Hoewel er in augustus een mondelinge toezegging is gegeven, wordt nog op de ondertekende *grant agreement* gewacht. Deze *grant agreement* is ondertussen door Brussel naar de trekker (PZH) van dit LIFE IP gestuurd en wordt op 10 november a.s. door de gedeputeerde van de provincie Zuid-Holland ondertekend, waarna het wordt teruggestuurd naar Brussel voor de laatste ondertekening. De verwachting is dat de officiële ondertekening en toezegging voor eind december 2020 rond zijn. Dit moment zal worden bekend gemaakt middels een persbericht.

In de tussentijd worden de actielijnen gevraagd om de benodigde werkzaamheden op te starten, beginnend met deze PSU.

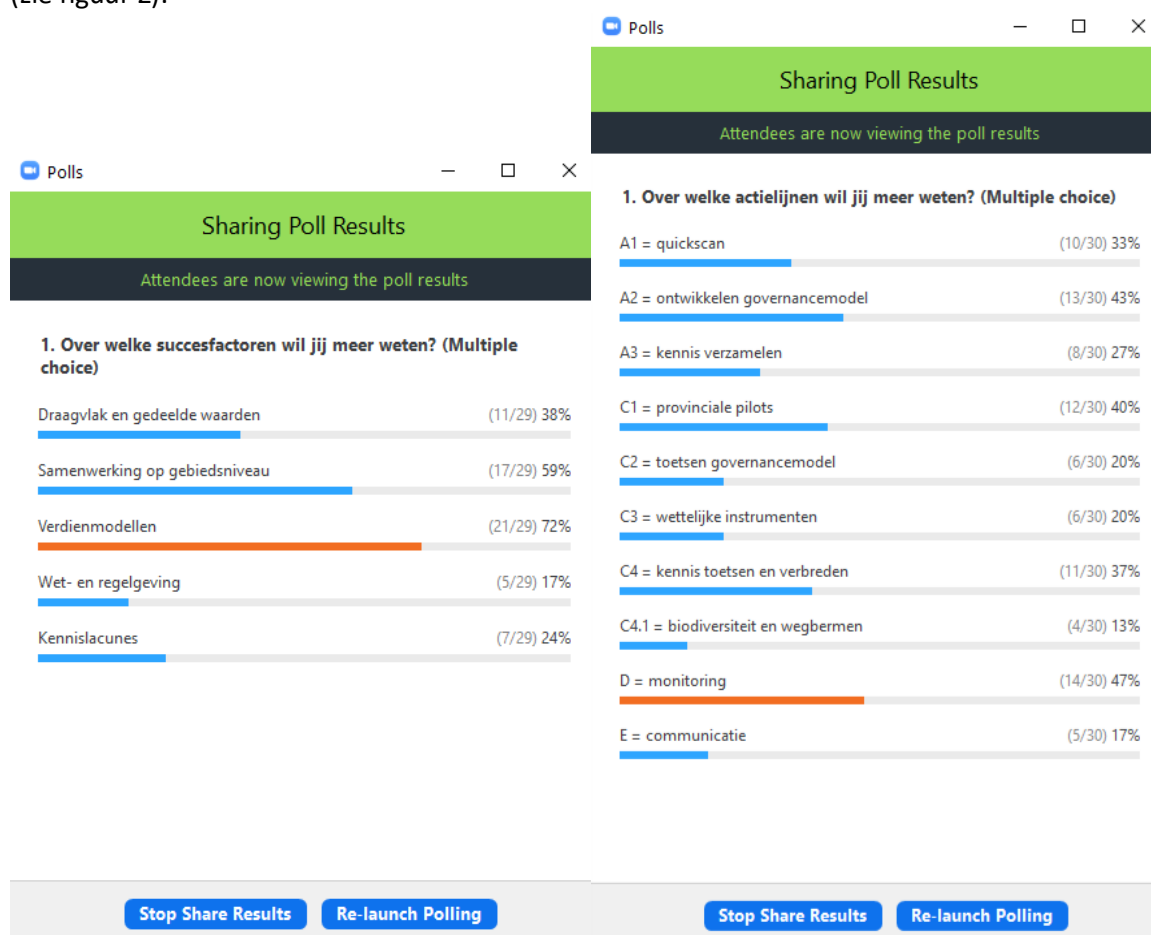
Een illustrator van PZH heeft zich over het algemene logo voor het LIFE IP programma All4Biodiversity gebogen. Diverse ontwerpen zijn door het kernteam en enkele actiehouders bekeken, waarna gekozen is voor het ontwerp hieronder. Dit logo verschilt per actielijn, waarbij de helften worden ingevuld met abstracte iconen die van toepassing zijn op het onderwerp van de actielijn. Verder worden de kleuren aangepast naar die van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.



Figuur 1: Logo LIFE IP All 4 Biodiversity.

Polls en vragen van de deelnemers:

In de polls werd gevraagd over welke succesfactoren en actielijnen de deelnemers meer wilden weten (zie figuur 2).



Figuur 2: Uitkomsten polls.

Met name voor verdienmodellen (72%) en de samenwerking op gebiedsniveau (59%) was veel belangstelling, alsook actielijn D: monitoring (47%) en A2: ontwikkelen governance model (40%).

De voornaamste vragen bij verdienmodellen luiden als volgt:

- Wat verstaan we onder verdienmodellen en voor wie zijn deze precies?
- Welke lopende, succesvolle verdienmodellen bestaan er al voor het uitwisselen van ervaringen en inspiratie?

- Hoe kan een koppeling worden gemaakt tussen verdienmodellen en KPI's en diverse, stapelbare beloningen?
 - Antwoord Koos: het is belangrijk om te achterhalen wat motiverend werkt en de agrariër verleidt tot 'goed doen', behalve bewijs maatregelen (kennis) en geld
- Wat kan LNV bijdragen aan marktinterventies?

Met betrekking tot monitoring kwamen de volgende vragen naar voren:

- Hoe kan het beste worden aangesloten bij monitoring die al plaatsvindt?
- Hoe kunnen we een uniforme monitoring opzetten?
- Wanneer is het resultaat op ecologisch niveau goed genoeg?
- Hoe wordt bepaald wat er waarom wordt gemonitord?
- Wat zijn de succesfactoren?
- Is er een koppeling mogelijk tussen monitoring en verdienmodellen?
- Hoe kunnen we in de monitoring sturing in de functies in de overgangszones opnemen?

Voor governance lag de focus op de volgende vragen:

- Wat verstaan we onder governance en wat is de definitie?
- Hoe houd je zowel de directe stakeholders als de geïnteresseerden uit de buitenring betrokken?
- Hoe gaan we gebruik maken van reeds bestaande governance modellen en best practices delen en toepassen?

Enkele van deze vragen zijn behandeld in de introductie. De overige vragen zullen worden meegenomen als aandachtspunt in de respectievelijke actielijnen.

Urgentie:

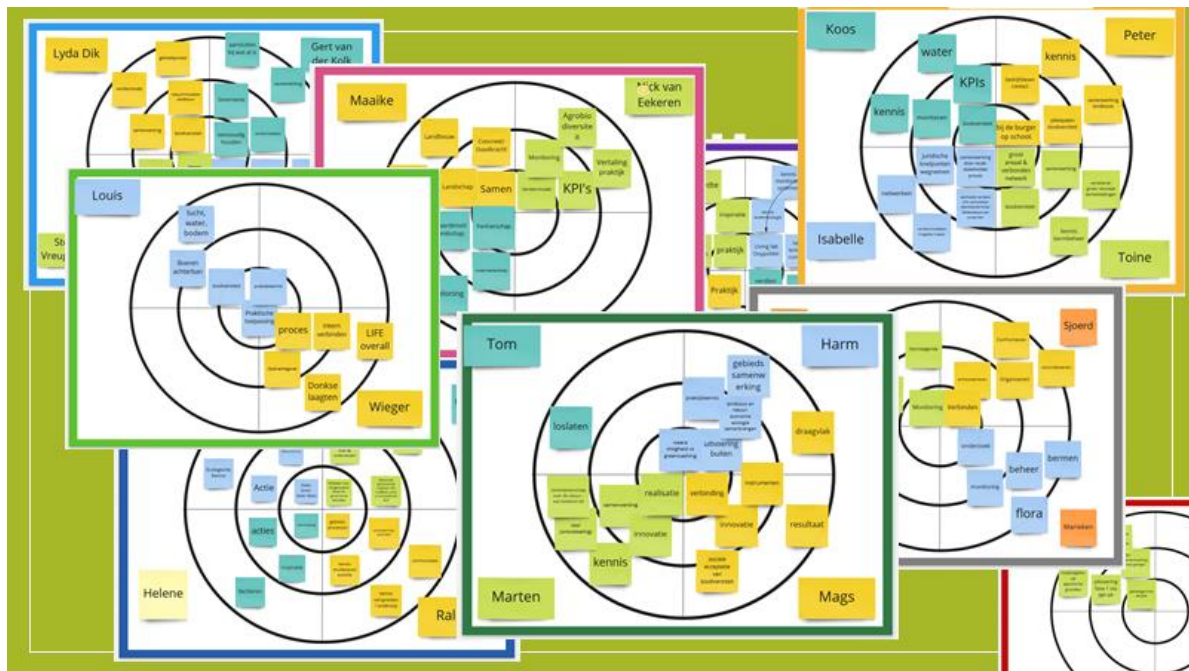
Het staat er slecht voor met de (Nederlandse) biodiversiteit. Met name de biomassa van insecten is met 75% drastisch achteruitgegaan, wat een negatieve weerslag heeft op planten en dieren die van insecten afhankelijk zijn. De leefgebieden zijn momenteel kaal, bestaat of versnipperd en niet ingericht om biodiversiteit te ondersteunen. Er is een integrale systeemverandering nodig om biodiversiteit te kunnen verbeteren op drie niveaus: economie, ecologie en maatschappij. Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel zet zich hiervoor in en er zijn meerdere sectoren, waaronder het bedrijfsleven en de financiële sector, die momenteel het belang van biodiversiteit inzien en dat er een omslag nodig is om biodiversiteit te herstellen. In ons LIFE IP All 4 Biodiversity zullen we ons richten op de Natura 2000 gebieden, maar ook de gebieden eromheen die van invloed zijn op de natuurwaarden. In lijn met de opzet van onze LIFE IP is de boodschap dan ook dat we dit niet alleen kunnen, maar moeten samenwerken met elkaar en partners uit de omgeving met een gebiedsgerichte aanpak.

Break-out rooms: Kennismaking en slogan

Na de introductie zijn de deelnemers ingedeeld in break-out rooms ter kennismaking en om gezamenlijk een slogan voor het LIFE IP programma te verzinnen. Deze sessie werd geassisteerd door facilitators Mireille Beumer en Kirsten Jacobs en uitgevoerd in Miro, een whiteboard programma.

De deelnemers werden opgesplitst in negen groepen met elk 3-4 deelnemers. Na een korte kennismaking werd elke deelnemer gevraagd om de vijf belangrijkste kernwoorden op te schrijven op

basis van hun actielijn. Deze kernwoorden werden vervolgens op een blazoen geordend, waarbij het meest belangrijke kernwoord in het midden belandde en de minder relevante in de ringen daarbuiten (figuur 3).



Figuur 3: Blazoenen met kernwoorden

De belangrijkste kernwoorden werden gebruikt om een slogan te formuleren en leidde tot onderstaande negen slogans:



Figuur 4: Slogans van de werkgroepen

Vervolgens hebben alle deelnemers gestemd op twee slogans. Deze stemming leverde de meeste punten op voor de volgende slogans:

- Samen natuurlijk!
- Nieuw partnerschap: Landbouw en natuur verdienen beter!

In de afsluiting op dag 3 is de uiteindelijke slogan voor het LIFE IP programma All 4 Biodiversity bekendgemaakt.

Dag 2 - 15 oktober 2020: Governance

Panelgesprek

Met minister Carola Schouten, Louise Vet en Berend Potjer

Het panelgesprek vond plaats in de vorm van een webinarvergadering met mw. Carola Schouten (minister van LNV), dhr. Berend Potjer (GS Zuid-Holland, voorzitter stuurgroep LIFE IP A4B) en mw. Louise Vet (Deltaplan Biodiversiteitsherstel en sleutelpartner van het LIFE IP A4B) en Tom Keek (gespreksleider).

Ons LIFE IP programma All 4 Biodiversity gaat weliswaar over het verlichten van de drukfactoren op de Natura2000 gebieden en het verhogen van de biodiversiteit, maar de omliggende, veelal agrarische percelen en stakeholders eromheen spelen een belangrijke rol in de mate en snelheid waarmee we deze succesfactoren kunnen behalen. Daarom is het van belang dat de landbouw en natuur meer met elkaar samenwerken met een economisch rendabel toekomstperspectief en herstel van natuurwaarden. Deze visie wordt gedeeld door onze minister van LNV, Carola Schouten, die graag een bijdrage wilde leveren aan de start van ons LIFE IP programma. Dit heeft ze gedaan door haar steun en waardering te uiten voor het programma en de inzet van de deelnemers, en tijd te maken om vragen te beantwoorden tijdens dit panelgesprek. Over de twee slogans was ze positief verrast, omdat ze de kernwaarden van het vraagstuk bevatten, namelijk samenwerking, verbinding tussen landbouw en natuurwaarden, verbetering van biodiversiteit en verdienmodellen.

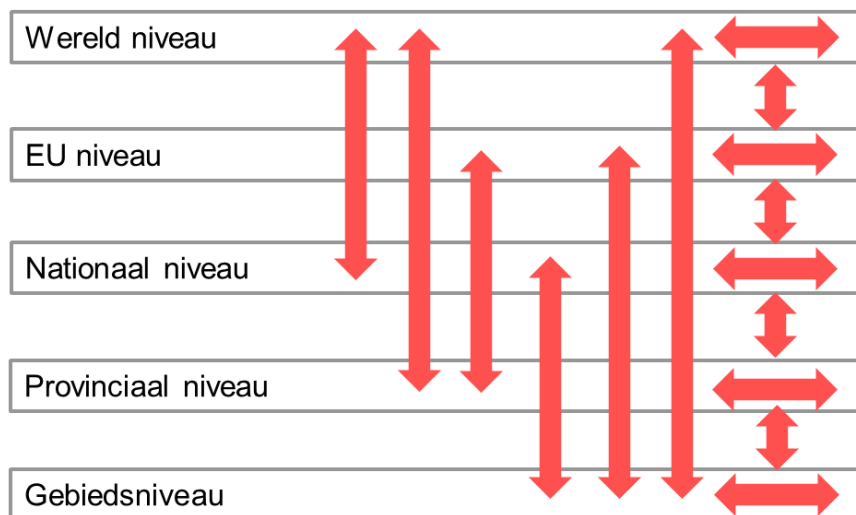
Berend Potjer vervolgde het gesprek over het belang van het LIFE IP programma en de verbintenis tussen landbouw, natuur en landschap ten behoeve van de biodiversiteit. De Provincie Zuid-Holland is gestoeld op projecten met een gebiedsgerichte aanpak. Een voorbeeld is het concept Groene Cirkels, waarbij een uitgebreid netwerk van bedrijven, kennisinstellingen, overheden en maatschappelijke organisaties zich samen inzetten voor duurzame oplossingen. Daarnaast is de Provincie Zuid-Holland partner in het Deltaplan Biodiversiteitsherstel, ten behoeve van biodiversiteit in natuurgebieden, landbouwgebieden en in de overgangsgebieden tussen stad en platteland. Zodoende is het vanzelfsprekend dat de Provincie samen met het Rijk bijdraagt de realisatie van de ambities en doelstellingen van dit LIFE IP programma, die voortbouwt op deze ambities waar de Provincie voor staat.

Ten slotte nam Louise Vet het woord over de samenwerking en overlap tussen het Deltaplan Biodiversiteitsherstel en het LIFE IP programma. Door de gedeelde doelstellingen is het Deltaplan een belangrijke partner in het programma, die in enkele actielijnen een rol speelt en met betrekking tot kennis en ervaring ten dienste staat. Daarnaast benadrukte Louise het belang van de samenwerking op gebiedsniveau en het betrekken van de relevante partners en stakeholders in een vroeg stadium.

Presentatie Governance LIFE IP programma

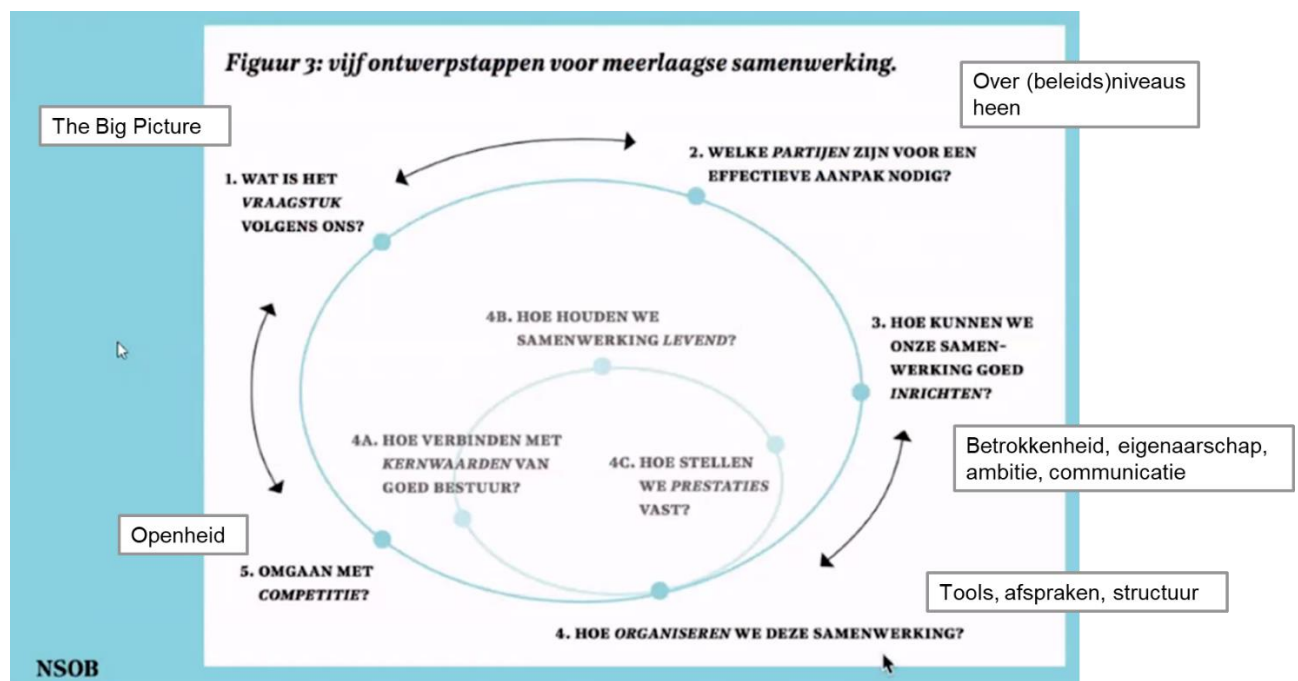
Door Wendy Olivier (LNV) en Francisca Wit (Naturalis)

De presentatie (zie bijlage 4) werd gestart door Francisca over de beoogde governance wijze in het LIFE IP programma. Het gaat hierbij om een wisselwerking zowel in als tussen de diverse (bestuurs)lagen, genaamd multi-level governance, oftewel meerlaags werken. Een programma zoals LIFE IP is dusdanig groot, dat meerdere bestuurslagen zijn betrokken die elkaar beïnvloeden, waardoor samenwerking nodig is over de grenzen van bestuurslagen heen (zie figuur 5).



Figuur 5: Multi-level governance

De NSOB is gespecialiseerd in beleid en multi-level governance en heeft vijf ontwerpstappen voor meerlaagse samenwerking geformuleerd (figuur 6). Nadat het vraagstuk (of deelvraag van een actielijn in het geval van een groter project zoals LIFE IP) wordt gekeken welke partijen nodig zijn voor een effectieve aanpak, over beleidsniveaus heen. Vervolgens wordt de samenwerking dusdanig ingericht dat er betrokkenheid en eigenaarschap ontstaat met gedegen communicatie, door middel van bijvoorbeeld tools, afspraken en structuur en met behulp van hulpvragen (4a t/m c in figuur 6). Verder wordt bepaald hoe men omgaat met competitie en communicatie naar de buitenwereld. Ten slotte wordt deze cyclus herhaald om te kunnen bijsturen indien nodig.



Figuur 6: Vijf ontwerpstappen voor meerlaagse samenwerking

In het LIFE IP programma All 4 Biodiversity betekent dit dat de governance zowel top-down als bottom-up verloopt. Hierbij vindt de inhoudelijke kennisuitwisseling vanuit de actielijnen en pilotgebieden zowel onderling plaats als richting het kernteam en projectleiding. De projectleiding is verantwoordelijk voor de structuur, waaronder het bijhouden van de planning en doelstellingen en

het bewerkstelligen van (de mogelijkheid voor) de communicatie tussen de niveaus. Ook zorgt de projectleiding ervoor dat de actielijnen inhoudelijk de doelstellingen kunnen behalen door frequente contactmomenten, waarbij op de behoefte aan hulp wordt geacteerd door de juiste maatregelen te nemen waarmee de actielijn verder kan.

Het tweede deel van de presentatie werd verzorgd door Wendy, die haar ervaringen op het gebied van governance uit het LIFE IP programma Delta Natuur deelde en door middel van de chat de interactie aanging met de deelnemers. De ambitie voor governance is het overschakelen van onbewust onbekwaam naar bewust onbekwaam. Hierbij zijn de voorwaarden voor de actiehouders ter verbetering van de governance dat diegene bereid is om het onderzoek aan te gaan en een integraal actieplan opstelt op inhoud, teamsamenstelling en middelen. Verder is belangrijk om anderen te laten meekijken en een interventie uit te voeren indien nodig. Het doel is om de blinde vlek, of onderstroom, zichtbaar te maken.

De geleerde lessen uit Delta Natuur waren als volgt:

- Het behalen van winst voor N2000 door meekoppelen vereist competenties op processtrategie en mutual gain approach.
- Maak de onderstroom zichtbaar
- Scheidt feit en fictie
- Organiseer een zorgvuldige processtrategie
- Betrek in een zo vroeg mogelijk stadium de belanghebbenden

Op de vraag 'Wat betekent governance voor jou?' kwamen de volgende antwoorden:

Kaders voor samenwerking / doordachte samenwerking / bestuurlijke organisatie / goede samenwerking en sturing / besluitvormingsorganisatie / overlegstructuur / oplossingsgericht / beheersing / aansturing project / probleemhouder / organisatie, structuur, samenwerking / het ontzorgen en versterken van de initiatieven

Als alternatief woord voor multi-level governance, werd vaak netwerksturing genoemd.

Ten slotte kan op verzoek contact worden opgenomen met Wendy voor een (online) workshop 'Governance & N2000'.

Break-out rooms: Governance vragen en opmerkingen per provincie

Na de presentatie zijn er break-out rooms opgezet voor de vijf provincies, waarbij vragen en opmerkingen over het governance aspect zijn uitgewisseld. Hierbij werden met name de volgende vragen behandeld:

- hoe ga je de samenwerking in gebied vormgeven en welke onzekerheden zie je;
- hoe wil je samenwerken met andere onderdelen van LIFE IP All4Biodiversity;
- welke ideeën heb je om de t.z.t. door jou ontwikkelde toolbox kunt opschalen, wanneer je daar al iets over kan zeggen;

Daarna vond de discussie plaats aan de hand van de volgende vragen:

- Urgent en belangrijk is dat we in de samenwerking "dit en dit" goed regelen.
- Dat er "dit en dit" moet komen om de innovaties (toolbox) op het gebied van governance effectief en op tijd te delen en op te kunnen schalen.
- Wat ik nu nodig heb is

Hieronder volgen de beknopte resultaten per provincie.

Provincie Friesland

Moderator: Wendy Olivier (LNV)

Deelnemers: Cindy Groenewoud (PF), Carleen Weebers, Louise Vet, Nick van Eekeren, en Marieken van der Sluis-Meijerink.

Na de kennismaking heeft Louise Vet meteen haar zorgen naar voren gebracht over het te weinig aangehaakt zijn vanuit agrarische invalshoeken in het LIFE IP. De opdracht met betrekking tot governance is wat Louise betreft het meer betrekken van deze groep. Carleen geeft aan dat een beloningsstructuur belangrijk is, een mutual gain approach.

Verder is er veel gesproken over de situatie in Friesland met 3 pilotgebieden, 3 eilanden. Naar Schiermonnikoog gaat al veel aandacht uit, deze zitten ook in een regiodeal. Gangbaar boeren is hier zeer dominant en is ook vertegenwoordigd in de bestuurlijke cirkels. Het is beter om te richten op de andere twee eilanden en natuurverbetering in combinatie met andere functies op te stellen, zoals verzilting. Aandacht voor samenwerkingsverbindingen tussen de eilanden is belangrijk. Niet op elk eiland een kaasfabriek.

Provincie Gelderland

Moderator: Francisca Wit (Naturalis)

Deelnemers: Lyda Dik (PG), Natasja Oerlemans, David Kleijn, Evelien Verbeij, Hans Veurink, Judy Koppenjan, Ralph Smits, Ben Haarman.

In Gelderland zijn twee gebieden die onderdeel zijn van een lopend traject. De grote vraag is of wat boeren gaan doen voldoende bijdraagt aan de doelstellingen: hoe maak je het toekomstbestendig, duurzaam en voor langere tijd? Hoe zorg je dat de financiën voor de juiste doeleinden worden gebruikt, dat er actie wordt ondernomen met de schop in de grond en de doelstellingen worden behaald? In november stelt Gelderland haar Gedeputeerde Staten de vraag om langjarige afspraken te maken voor 30 jaar met geld ten behoeve van continuïteit en zekerheid.

Verder wordt waarde gehecht aan leren en onderlinge ervaringen, dus doen leren en beter doen, waarbij de uitwisseling belangrijk is. Monitoring van maatregelen is vereist en bijsturen indien nodig. Hierbij wordt terugkoppeling in het leerproces opgenomen, zodat kennisuitwisseling vaak gebeurt.

Provincie Limburg

Moderator: Koos Biesmeijer (Naturalis)

Deelnemers: Bouke Sibbing (PL), Rene Bijlmakers (PL), Harm Kossen, Toine Morel, Marten Schoonman, Henk Siepel

Samenvatting Gebied prov Limburg:

- IPB-VP al gestart en uitvoeringsovereenkomst ligt klaar voor ondertekening
- Succesfactoren overlappen tussen IBP-VP en Life IP, maar misschien biodiversiteit nog onvoldoende in IBP-VP
- Provincie probeert te functioneren als makelaar van belangen van natuur, landbouw, waterschap etc.

Wat is Urgent en belangrijk is dat we in de samenwerking “dit en dit” goed regelen?

Er speelt heel veel, maar vaak wachten op de zwakste schakel.

Toine Morel gaf aan dat de grondpositie of functieverandering vaak traag verloopt en na overeenstemming. De projectgroep heeft vertrouwen en stabiliteit nodig, een goede roadmap kan helpen (van laaghangend fruit naar lange termijn doelen).

Harm van het collectief Natuurlijk Limburg gaf aan dat als partijen willen, zoals zij, het een goede start is, daarom is het van belang welwillende partijen te betrekken. Bouke wil hierover verder praten.

De TBOs zitten nog niet zo in de strijd, want de maatregelen zijn vooral op agrarische grond.

Toine gaf aan dat het misschien toch goed is om breed te dromen, aan te knopen en koppelen met andere opgaven! Daar is ontwikkelruimte voor nodig (TBO geld is al belegd, ander potje nodig). Bouke gaf aan dat het IBP programma sinds 1 jaar aan de slag is en een kleine voorsprong heeft. Via LIFE IP is er veel meerwaarde door deskundigheid. Wat betreft governance is belangrijk dat de scope duidelijk is. Er zijn veel programmas in gebied, die we het liefst aan elkaar knopen, maar de vraag is of dat goed is. Belangrijk: Vooraf overeenstemming over eindresultaat, toegevoegde waarde is om samen doelen bepalen, maar niet hoe vooraf bepalen. De bedoeling is om bottom-up het gebied in te gaan, met boeren na te denken over maatregelen, doen proeven inclusief demonstraties. Communicatie is belangrijk, wat momenteel live lastig is, maar digitaal wel kan.

Provincie Noord-Brabant

Moderator: Ronald Hiel (Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel)

Deelnemers: Andrea van Schaik-Almasi (PNB), Jan Buys (PNB), Peter Karsch, Daan Groot, Stefan Vreugdenhil, Anne Reijbroek, Isabelle Vreeke

De provincie Noord-Brabant is van minder geeltjes en meer actie. Binnen Brabants Bodem werken partners al nauw samen. Brabant wil het LIFE IP netwerk graag gebruiken niet alleen om te leren van ervaringen in andere gebieden maar zeker ook door eigen ervaringen te delen. Centraal staat 'leren door doen'. Wanneer er een probleem is, wordt gekeken wie is nodig om het op te lossen. Partners kijken daarbij eerst naar zichzelf: wat kan ik betekenen en indien nodig wordt er gezocht naar verbreding. Er is veel positiviteit en ondernemerschap en er wordt geredeneerd vanuit kansen.

Provincie Zuid-Holland

Moderator: Ed Weijdema (PZH)

Deelnemers: Mags Dootjes (PZH), Gert van der Kolk, Sjoerd Steenberg, Willemijn Nagel, Arnoud Popping, Maaik Wermer, Hank Bartelink, Wieger Zwijkstra

Op hoofdlijnen zijn de volgende punten besproken:

- Draagvlak is essentieel! Grondeigenaren kunnen op basis van concrete zaken zoals een goede beloningsregeling worden overtuigd van nut en noodzaak. Hierdoor ontstaat draagvlak bij de grondeigenaren. Dit is vaak een proces van lange adem. Het helpt enorm als een partij (provincie?) in een gebied grondposities heeft om de noodzakelijke extensivering mogelijk te maken.
- In veel gebieden lopen al veel ontwikkelingen of projecten, het is de kunst om deze lopende trajecten en bijbehorende partijen aan elkaar te verknopen. Vaak zijn veel partijen betrokken!
- Belangrijk om de kansen te pakken vanuit de gedachte wanneer een project een succes is/wordt, een gezamenlijke droom kan hierbij goed helpen.
- Wet- en regelgeving moet sneller / flexibeler, dit geldt ook voor governance.
- Creatieve sessies (de zogenaamde 'zandbak') vormen een belangrijk onderdeel, sessies met geeltjes plakken zijn geen inspiratie!

- Wat is nodig?
- Goed rapporteren (ook financieel).
- Hoe kom tot verbinding in tijden van Covid?
- Hoe leg je de brug van actie naar governance?
- Beschikbaarheid euro's en daadkracht.
- Kunnen we een relatie leggen met de Voedselfamilies?
- Verbinding (provinciaal en landelijk), o.a. in kader van programma Natuur.
- De organisatie van de aanpak van verdienmodellen.

Dag 3 - 16 oktober 2020: Quickscan, expertcarroussel en afsluiting

Presentatie Quickscan

Door Koos Biesmeijer en Marten Schoonman (Naturalis)

De presentatie had ten doel het belang van de quickscan te benadrukken (zie bijlage 5), namelijk het achterhalen van de drukfactoren en kansen, wat idealiter leidt tot prioritering en strategische keuzes. De gradatie van de drukfactoren kan worden uitgedrukt in de kans waarop een drukfactor voorkomt en de impact die dit heeft.

De eerste workshop om de quickscan vorm te geven heeft al plaatsgevonden met diverse partners. Hierbij is gebleken dat aandacht voor de omgeving belangrijk is en er moet een manier gevonden worden om de bedreigingen en kansen per habitattypen in beeld te brengen. De quickscan moet inzicht verschaffen in informatie op gebiedsniveau, de uitvoering van maatregelen en kan worden ingezet als communicatietool in de vorm van een dashboard.

Daarnaast werd de indruk en verwachtingen van de deelnemers werden gepolst door middel van drie vragen, die gesteld werden middels een poll (figuur 7).

1. Over welke natuur gaat LIFE IP All4Biodiversity voor jou?



1. Worden de N2000 doelen in jouw gebied gehaald



1. Zijn alle bedreigingen voor het halen van de N2000 doelen goed in beeld?



Figuur 7: Resultaten polls

Verder zijn er drie aanvullende vragen gesteld, met de volgende antwoorden:

1) Wie is de belangrijkste gebruiker van de quickscan resultaten?

Beheerders natuurgebieden en grondeigenaren / provincies / omgevingsdiensten / bestuurders / beleidsmakers / overheden en burgers / landgebruikers / trekkers van N2000 gebieden / waterschappen / TBO's / boerenorganisaties

2) Wanneer is de quickscan succesvol voor jou?

Als er ook actie op volgt / als de actoren goed worden geïnformeerd / handelingsperspectief / gedeeld beeld problemen en kansen / gegevens juist / feiten, overzicht, samenhang / link drukfactoren en maatregelen

3) Hoe ziet de quickscan er voor jou uit?

Grafisch overzicht / (belangrijkste) knelpunten en oplossingen / dashboard / overzicht per gebied / huidige overzicht en kansen / samenhang met omgeving / zo visueel mogelijk

Expertcarrousel

De expertcarrousel gaf de mogelijkheid aan de deelnemers van de actielijnen om in vier rondes vragen te kunnen stellen aan een expert. In totaal waren er acht experttafels met verschillende onderwerpen op het gebied van de Quickscan, Stikstof, Waterschappen, Gebiedseconomie en kringlooplandbouw, Verdienmodellen, Governance, Monitoring en Ecologie, en Kennis. Hieronder volgt per onderwerp een samenvatting. Het schema met de indeling van de experttafels is opgenomen in bijlage 2.

Quickscan

Expert: Marten Schoonman (Naturalis)

Moderator: Marten Schoonman (Naturalis).

Actielijnen: A1, A2, A3, C1.1, C1.5, C1.6.1

- De quickscan kan helpen inzicht te krijgen in de staat van de natuur in een gebied. Het is daarbij belangrijk goed na te denken over de manier van communicatie en wie de betrokkenen zijn om het succesvol te laten zijn. Ook is het belangrijk na te denken over wie de Quickscan invult, m.a.w. het proces.
- Inzicht in drukfactoren is belangrijk naar met name ook welk handelen positief bijdraagt zodat betrokkenen zoals bijvoorbeeld boeren daar hun beslissingen op kunnen baseren. Voorbeeld wat genoemd werd: 'Boeren meten water' m.b.t. het tegengaan van veenafbraak.
- Betrek ook beheerders. Ze hebben veel nuttige praktijkervaring.

Stikstof

Experts: Albert Bleeker (RIVM) en Gerard Velthof (WUR).

Moderator: Francisca Wit (Naturalis).

Actielijnen: A1, A2, A3, C1.1, C1.2, C1.4, C1.5, E, D

De volgende punten zijn aan bod gekomen:

- Hoe verhouden de stikstof winsten op gebiedsniveau zich tot de landelijke stikstofgetallen en hoe maken we dit meetbaar? Het is hierbij van belang om de juiste getallen te gebruiken en het stikstofprobleem niet te verplaatsen.
- Voor monitoring is het van belang wat de vraagstelling en doelstelling is, en daar de te meten parameters op af te stemmen.

- Behalve depositie zou ook moeten worden gestuurd op de emissie van stikstof. Dit werkt ook door in de verdienmodellen van extensivering. Door middel van gebiedsgerichte aanpak en samenwerking randvoorwaarden opstellen voor reductie, die daarmee terugslaan op nationaal beleidsniveau (bottom-up).
- Het samenwerken tussen initiatieven is van belang voor een sterkere stem.
- De knelpunten van stikstof voor de biodiversiteit is met name te vinden in de minerale zandgronden met eikenbos door de verzuring en verschuiving van voedingsstoffen. De kleigronden en riviersystemen zijn relatief stikstof-bestendig.
- Hoeveel kunnen we bereiken voor stikstof? Een deel van de stikstof (30%) komt uit het buitenland en het laaghangende fruit voor stikstofreductie is weg. In theorie is er nog winst te behalen, door opsluiting van vee (niet wenselijk) en beperking van mestgebruik in de akkerbouw.
- Momenteel wordt geëxperimenteerd met steenmeel, waarbij het van belang is dat het gebaseerd is op kalium, want calcium bindt fosfaat wat het onbruikbaar maakt.
- Behalve stikstof depositie uit de lucht, moet ook gekeken worden naar uitspoeling van nitraat naar het grondwater. Daarbij moeten ook de concentraties beter worden gemeten. Nitraat in grondwater is met name door de kleilagen in Limburg een probleem, omdat het over de kleilagen in het oppervlaktewater stroomt.
- Welke andere maatregelen zijn er om stikstof uit de bovenlaag van de natuurgebieden te halen, behalve plaggen?
- Natuur-inclusieve landbouw is momenteel niet genoeg gericht op stikstof, de nadruk moet op een integraal boerensysteem. Bijvoorbeeld in de vorm van extensieve veeteelt en speciale stalsystemen ter reductie van emissies.

Waterschappen

Experts: Ernest de Groot (waterschap Aa en Maas) en Anneke van Houten (UvW)

Moderator: Ed Weijdema (PZH)

Actielijnen: C1.2, C1.3, C1.4, C1.6.1, C1.6.2, C3, C4.1, C4.2, E, D

In de 4 rondes zijn vele onderwerpen besproken, de belangrijkste, meest in het oog springende zijn hieronder beschreven:

- Aandacht voor inrichting en beheer van infrastructuur (voorbeeld is Ruimte voor de Rivier).
- De waterschappen - verenigd in de Unie van Waterschappen (UvW) - hebben recent een position paper biodiversiteit opgesteld en verspreid. Deze position paper maakt de bijdrage van de UvW aan het Deltaplan Biodiversiteit inzichtelijk.
- Koppeling met agroforestry krijgt vorm in de bossenstrategie waarmee het rijk en de gezamenlijke provincies momenteel bezig zijn.
- De uitwerking van KPI's moet zijn gekoppeld aan waterkwantiteit én -kwaliteit.
- Uitgebreid gesproken over peilaanpassingen. Hier ligt een belangrijk taak voor de agrarische collectieven, elk gebied wordt gekenmerkt door een gebiedseigen problematiek en -aanpak en vraagt maatwerk op basis van gebiedskennis. De agrarische collectieven zorgen voor de gebiedskennis. Daarbij zijn voor draagvlak en medewerking van grondeigenaren verdienmodellen een belangrijk instrument. Verdienmodellen maken onderdeel uit van het GLB, voor de agrarische sector is de continuïteit van het instrumentarium belangrijk. Verdienmodellen moeten zich richten op de waterkwaliteit en de -kwantiteit waarvan de drinkwaterbedrijven onderdeel uitmaken. Het is noodzakelijk om voor verdienmodellen op

zoek te gaan naar een uitwerking op basis van het principe de 'vervuiler betaald'. Ervaringen van de waterschappen kunnen daarbij een belangrijk input vormen voor LIFE IP All4Biodiversity (o.a. bonus malus).

Met peilaanpassingen is ervaring opgedaan in het veenweidegebied in Friesland (Arjan van den Mark).

- Biodiversiteit in relatie tot de kwaliteit van de oevers komt terug in het position paper van de UvW, daarin ligt een link met de uitwerking van een blauwgroen netwerk door de UvW en de waterschappen.
- Gesproken over de inzet van de Nationale Waterschapsbank bij een langjarige beloningen, dit instrument wordt naast waterveiligheid nu ook ingezet op vraagstukken rondom biodiversiteit. Basis van inzet is de beloning van goed gedrag!
- Biodiversiteit en glastuinbouw vormen geen onderwerp binnen het Deltaplan Biodiversiteit maar zien we wel terugkomen binnen de provinciale pilots waaronder Midden-Delfland. Indirect heeft deze sector gebiedsgericht effecten op de waterkwaliteit (in relatie tot gewasbeschermingsmiddelen) waarop je vanuit de (gebieds-)doelen van LIFE IP All4Biodiversity weinig invloed hebt.

Gebiedseconomie, kringlooplandbouw, natuur-inclusieve landbouw

Experts: Ingrid Jansen, Anne van Doorn en Frank Lenssinck

Moderator: Tom Keek

Actielijnen: C1.2, C1.3, C1.5, C1.6.1, C1.6.2, C3

- Tijd om na de koplopers ook de middengroep aan te spreken. Doe dat vooral niet groots en meeslepend. Handel slim, voorkom de "pilotparadox" en maak kleine stapjes. Factoren voor succes: zorg dat boeren kennen, kunnen, durven, in het collectief goed pres(en)teren, en willen.
- Cultuuromslag nodig van 'geleid door krachtvoerbedrijven' naar 'zelf regie nemen over uitgebalanceerde dieet' met meer (kruidenrijk) gras, streekeigen gewassen en andere kruiden. De krachtvoerlobby ontraadt deze omslag.
- Cruciaal om de vrijgekomen landbouwgronden a.g.v. warm saneren van veebedrijven i.v.m. stikstof, te benutten om te extensiveren naar o.m. kruidenrijkgrasland, bosbouw en ruigtehoekjes.
- Valkuil vermijden dat je alles voor gaat schrijven als overheid. Doe een beroep op het ondernemerschap en het innoverend vermogen van de boer.
- De dominantie van KPI's, papieren werkelijkheid van de overheid, moet je door vertalen naar handelingsperspectief.
- Hogere grondwaterpeilen zijn cruciaal om de biodiversiteit te herstellen.
- Denk meer vanuit de boer. Nu worden veel thema's sectoraal aangevlogen: akkerranden, natuurinclusief, waterbeheer, kringlooplandbouw, etc. Agrarische natuurcollectieven zijn op zoek naar #hoedan. En bedenk dat er ook tegenstrijdigheden in het beleid zitten: goede biodiversiteit vraagt meer voer van buiten en dat staat weer op gespannen voet met kringlooplandbouw
- Stop met geeltjes en processen met boeren, maar werk aan vakkennis en goede voorbeelden.
- Werk vanuit de perceptie van een boer. Een boer wil weten hoeveel ton insecten hij moet verbouwen, omdat elke vogel x kilo per dag eet. Hoe produceer ik een Grutto of een Tureluur? Kan ik insecten strooien? Gruttofarm?
- Derogatieregels stikstof zitten nu in de weg.

- Mooi voorbeeld van gemengde bedrijfsvoering met 19 bedrijven op gebiedsniveau op Landgoed Vilsteren (Stimuland – Ingrid Jansen – initieert deze pilot i.o.v. Overijssel.). Welke stappen boeren zetten om in een gebied samen te werken in de kringloop en meer biodiversiteit.
- Mooi voorbeeld ‘Land van waarde’ en in Noord Brabant waar de provincie partijen in een gebied betaalt om samen te werken aan meer biodiversiteit en andere ecosysteemdiensten. Stapelen van beloning. (Anne van Doorn)
- Zoek de PBL studie op over de financiële prikkels die boeren helpt te bewegen.
- Planetproof van Friesland Campina goed initiatief, echter door achterblijvende vraag van consumenten, is er een wachtlijst van boeren die mee willen doen.
<https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2020/10/06/frieslandcampina-heeft-nog-geen-ruimte-voor-nieuwe-planetproof-boeren>
- Stikstof vermarkten, zoek naar de collectieve meerwaarde (info bij VIC)
- Transitie gaat de hele keten in agrarische sector aan van bank, grondstof-leverancier, boer, tussenhandel en retail. Dat moeten we samen doen.
- Op zoek naar nieuwe agrarische ecosystemen, omdat het grote oppervlakte aan landbouwgebieden het verschil gaat maken voor de biodiversiteit in Nederland
- Dat betekent dat je anders moet gaan praten, in de taal van banken, producenten, tussenhandel etc. Wanneer is rietteelt natuur (9 ton/ha) en wanneer is het landbouw (60 ton/ha)
- Benader de landbouwer als **gebiedsondernemer**, die ook biodiversiteit en stofkringlopen en andere Ecosysteemdiensten organiseert en produceert.
- Stimuland heeft veel zicht op goede voorbeelden:
 - Project ‘Akker van de Toekomst’ Noordoostpolder, met strokenteelt, lichtere machines is een particuliere innovatie. Gebruik dit soort ervaringen.
<https://denoordoostpolder.nl/artikel/1108168/akker-van-de-toekomst-is-volop-in-bloei.html>
 - Pieter van de Valk in Friesland richt zich op de schakel van de boer in de maatschappij. Als eerste is dat de voedselvoorziening – de output – en als tweede zorgt de landbouw voor de recycling van het hele systeem en ecologische diensten zoals weidevogelbeheer, biodiversiteit, landschap, oftewel de input. Voor het eerste krijgen we betaald, voor het tweede niet. Hij heeft 36 ha grond gekocht met als eerste doel weidevogels. Prov Ov financiert deze pilot.
<https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2020/03/18/friese-boer-zoekt-verdienmodel-voor-ecologische-diensten>
- Economische prikkels zijn de cruciale factor voor een transitie in de landbouw. Belangrijker nog dan het wegnemen van belemmerende regelgeving.
- Het gaat er nu om dat in de verkiezingsprogramma’s het betalen van boeren voor ecosysteemdiensten wordt neergezet. Boeren willen echt wel. En voorkom de ingewikkelde voorfinanciering zoals bij POP3. Dat legt een te grote druk op een ondernemer of stichting die dit initieert.
- Werk aan packagedeals tussen markt en overheid. Bijv. Wanneer je je supermarkt wil uitbreiden, dan is de voorwaarde dat je 30 % meer streekproducten in de schappen legt. De trekkracht van retail benutten bij de transitie naar een ander landbouwsysteem.

- Verander de definities van landbouw en natuur en verander de taal. Ga spreken in de taal van boeren over M3 of tonnen natuur. De wet- en regelgeving van gewascode is bijv. eenzijdig gedefinieerd vanuit voedselproductie. Welke gewascode krijgt agroforestry bijv.
- Zoek naar de echte gamechangers: waarde voor elkaar. Bijv. hoe kun je natuur integreren in de landbouw, maar ga ook op zoek hoe je landbouw kunt integreren in natuur.
- Centraal stellen van de waardecreatie voor ondernemers.
- Boeren zijn horendol geworden van elke vier jaar ander beleid en tussentijds de spelregels aanpassen.
- Boeren luisteren niet naar donkergroene experts die hen komen vertellen wat ze moeten doen.
- Stimuland werkt samen met de Commonlandaanpak <https://www.commonland.com/> Hierbij maak je afspraken in een gebied voor 10 – 15 jaar. Langjarige aanpak. Verschillende regiolab's in bijv Overijssel. <https://www.oogstvanmorgen.net/het-lab>

Verdienmodel en verdienvermogen

Expert: Daan Groot

Moderator: Ronald Hiel

Actielijnen: C1.2, C1.3, C1.4, C1.6.1, C1.6.2, C3, D, E

De volgende zaken kwamen onder andere naar voren:

- Belangrijk is dat het concept van stapeling van beloningen wordt geëffectueerd. Dat wil zeggen dat zowel publieke partijen als marktpartijen grondeigenaren belonen voor biodivers ondernemen op basis van een eenduidige basis van prestatie-indicatoren (de biodiversiteitsmonitoren zuivel en die voor akkerbouw (in ontwikkeling) vormen hiervoor de basis).
- De rijksoverheid zou nog meer haar rol moeten pakken en in haar beleid het aantrekkelijker moeten maken om natuurinclusieve landbouw te realiseren. Beleid moet niet alleen gericht zijn op het controleren en in beweging krijgen van de achterblijvers maar vooral gericht zijn op het stimuleren van boeren die de omslag willen maken. Ook is van belang te zorgen voor voldoende beleidsruimte om te experimenteren met nieuwe beloningsmodellen.
- Vanuit LIFE gaan we in kaart brengen welke verdienmodellen in de verschillende pilotregio's worden beproefd. Cruciaal om ervaringen uit te wisselen en van elkaar te leren.
- Kijk niet alleen naar verdienmodellen voor individuele bedrijven maar ook naar wat er mogelijk is voor agrarische collectieven
- Bij het realiseren van verdienvermogen gaat het ook om vermindering van kosten.
- Naast het creëren van een verdienmodel is het ook van groot belang om boeren goed te begeleiden bij de transitie.
- Het zou ook aangemoedigd moeten worden om nieuwkomers met enkele hectares te laten experimenteren met nieuwe verdienmodellen
- Belangrijk om de gehele keten erbij te betrekken
- Goed voorbeeld doet goed volgen. Van boeren die de omslag hebben gemaakt naar natuurinclusieve landbouw is het van belang om zowel hun duurzaamheids- als hun economische prestaties inzichtelijk te maken en die te delen met boeren die de overstap willen gaan maken en behoefte hebben aan een goede economische onderbouwing.

Governance systeem en good practices LIFE IP Delta Natuur

Expert: Wendy Olivier

Moderator: Wendy Olivier

Actielijnen: A1, A2, A3, C1.3, C1.4, C1.6.2, C3, C4.1, C4.2, D, E

- Geadviseerd om met alle communicatiemedewerkers van de partijen in het IP ook een dagdeel te gaan zitten voor het ontwerpen van een intern en extern communicatieplan en hoe elkaar te versterken.
- Stilgestaan bij RWS bermmaai beleid en de teruggang van biodiversiteit. Kwamen al wat suggesties, dus geen zuiger gebruiken etc. Ligt een grote kans, 18.000 ha aan biodiversiteit terugwinnen. Lijkt laaghangend fruit.
- Grote vraag en gemene deler: hoe betrek ik andere partijen er het beste bij en wanneer. Hoe kun je verbinden. Dit vraagt om bilaterale begeleiding per actie om daar een plan voor te ontwikkelen, moet onderdeel zijn van het actieplan.
- Uitdaging bestaat in het zoeken en verbinden van stakeholders en verbreding. Ook met betrekking tot Mensen die net ingevlogen zijn en nog weinig weet hebben van de doelstelling.
- Idee bestaat bij een van de deelnemers om een nieuw netwerk op te zetten van early innovators, maar er is geadviseerd om van bestaande netwerken gebruik te maken en de curve van early en later in elk netwerk in te zetten. Wellicht wel kruisbestuiven tussen netwerken, maar niet iets nieuws oprichten in alle bestaande die er al zijn.
- Grote hamvraag is hoe schalen we natuur inclusieve landbouw op en welke governance is daarvoor effectief.

Monitoring en ecologie

Expert: Torben Mulder en David Kleijn

Moderator: Wieger Zwikstra

Actielijnen: C1.1, C1.5, C4.1, C4.2

Algemeen

- Het spoor Monitoring en ecologie valt uiteen in D1 en D2. D1 is gericht op het maken van een gedegen monitoringsplan en moet in het eerste jaar gereed komen. D2 omvat vervolgens de uitvoering van het plan in de resterende jaren van LIFE IP (inclusief doorloop van de monitoring na afloop ivm benodigde rapportage aan Brussel).
- Met dit programma gaan we de Monitoring intensiveren. Een van de vragen die regelmatig terugkwam: hoe zorgen we dat het ook na de 6 jaar LIFE beheerbaar blijft? Idealiter loopt het daarna door. Sowieso hebben we ook de verplichting om 3 en 6 jaar na afloop van het programma nog aan de EU te rapporteren.
- Oproep: zorg vooral voor monitoring die slim aansluit op het bestaande en ook langjarig goed is vol te houden. Bijvoorbeeld via NDFF.

C4.1 Kenniscirkels Boerenatuur (Boerenatuur, prov. Gelderland, Hogeschool Larenstein)

- Vanuit (hoge)scholen: er zijn plannen om de natuur-inventarisaties en de monitoring die studenten tijdens hun opleiding doen beter bruikbaar te maken voor extern gebruik (bijvoorbeeld door Boerenatuur en door TBO's). Aanbod om hierover verder van gedachten te wisselen.
- In het kader van ANLB waren veel agrariërs best enthousiast bezig met monitoring van soorten. Maar sinds vervallen van de soortenlijst en introductie begrip biodiversiteit is dat veel minder.

- Vraag voor het monitoringsplan: hoe verkopen we het goed cq hoe enthousiasmeren we zoveel mogelijk partijen om te monitoren. Dat vraagt om aaibare soorten (icoonsoorten / gidssoorten / indicatorsoorten). Zie het voorbeeld van Zuid-Holland.
- Overigens ook relevant: Brussel is heel erg geïnteresseerd in insecten. Neem die vooral mee.

Provincie Zuid-Limburg

- Er zijn al allerlei lopende monitoringsprogramma of voornemens daartoe. Hoe sluiten we aan op LIFE-monitoring?
- Dit kan een mooie basis zijn. Per site inventariseren wat er al aan monitoring plaatsvindt en wat aanvullend nodig is om in 6 jaar iets zinnigs te kunnen zeggen. De huidige monitoringsprogramma's in kader van SNL en Natura2000 monitoren hoogstens 1x per 6 jaar. Monitoring 1x per 3 jaar is wel het minimum indien we aan de EU iets willen monitoren over effecten van maatregelen.
- De impuls die in het kader van Programma Natuur gaat plaatsvinden ook vooral meenemen in dit proces. Zowel investeren in deze gebieden, alsook monitoring beter opzetten.
- Vooral op zoek naar indicatorsoorten die snel reageren / te meten in 6 jaar.
- Plus nader uitwerken of en hoe NDFF goed in te zetten.

RWS en Vogelbescherming

- Vogelbescherming: afspraak dat zij mee willen denken met verdere uitwerking monitoringsplan / D1. Scherp houden op specifieke soorten + snel reagerende en aaibare indicatorsoorten.
- Wens RWS: dat KPI's meetmethode worden voor prestaties langjarige contracten met aannemers. Moet niet te ingewikkeld zijn; begrijpbaar voor mensen in het veld. Toetsinstrument voor aanbesteding openbare ruimte. Voorbeeld 'Kleurkeur' (Vlinderstichting). Bloemrijkheid is een goede indicator voor kwaliteit structuur vegetatie.
- RWS: grassen gaan toch domineren (stikstof + klimaat). Mogelijk ook: toch nog te vroeg maaien in het najaar.
- RWS: meetnet 1600 PQ in Nederland. Elke 4 jaar.
- Daarnaast bezig met uitwerken vlakdekkende monitoring via aannemers elke 6 jaar.
- Mogelijk dat de aanpak van Friesland, waarbij satellietdata + AI worden gecombineerd, kan helpen. Uit een eerste pilot op de Waddeneilanden blijkt dat de mate vergrassing met satellietdata en AI met een nauwkeurigheid van tenminste 80% in kaart gebracht kan worden. Dit kan met satellietdata op goedkope wijze jaarlijks herhaald worden. De satellietdata zijn sinds enkele jaren in EU-verband gratis beschikbaar.
- Advies: bij de start van D1 de monitoringsspecialisten van allerlei organisaties bij elkaar roepen in een workshop. Zodat we geen dubbel werk doen.

Provincie Friesland

- Aflopen 1^e Natura2000-beheerplanperiode. Er vinden evaluaties plaats. Zou mooi zijn als er via een landelijk uniforme methodiek betere data beschikbaar komen om de ontwikkeling in de N2000-gebieden te evalueren en dat LIFE-IP monitoringsaanpak goed spoort met / aansluit bij de N2000-monitorings-aanpak die nu herzien wordt (door Erwin Adema van BIJ12) en dat e.e.a. dus goed te koppelen en te combineren is.

- Laten we vooral gebruik maken van wat er al is. Maar niet proberen eerst alle monitoringsmethoden in Nederland te verknopen en daarop gaan wachten. Dan volgt heel veel (en langdurig) discussie en overleg.
- Dus nu wel doorpakken. Immers we moeten na 6 jaar aan de EU kunnen rapporteren over de biodiversiteitseffecten van de extra maatregelen.
- De stichting Deltaplan Biodiversiteit heeft een eigen werkgroep Monitoring en heeft het voortouw bij het opstellen van een monitoringsaanpak voor het Life-IP. Judy Koppenjan is trekker van het opstellen van de monitoringsaanpak voor het Life-IP.
- Aanbeveling: leg het concept voor aan de 12 deskundigen van de Provincies die circa 2 - maandelijks bijeenkomen bij BIJ12. Voorzitter: Martin van Wijk (provincie Utrecht), secretaris: Margot Cadée (BIJ12).

Kenniswerving en kennisverspreiding

Experts: Hens Runhaar (Universiteit Utrecht) en Carleen Weebers (Boerennatuur)

Moderator: Koos Biesmeijer (Naturalis)

Actielijnen: A1, A2, A3, C1.2, C4.1, C4.2

1 Kennis is er vaak wel maar niet bij de eindgebruikers en ook vaak niet in de goede vorm voor kennisbenutting

- Hens: belangrijk om in te zetten op kennis mobilisatie en minder op onderzoek
- Wouter: beschikbaar kennis is niet echt beschikbaar voor het veld en niet in de vorm die nuttig is
- Hens: niet wiel uitvinden, kennis bij elkaar brengen, we zijn al goed in gebiedsaanpakken – lessons learned daarvan; systemen om kennis te delen definiëren; opschalen naar landelijk (NWO, LNV)
- Hens: best practices over mobiliseren van kennis bekijken: het net ophalen over wat werkt
- Koos: kennis benaderen zoals ontwerpers doen, beginnen aan de achterkant, expert opinion etc
- Carleen: Kennistafels boerennatuur: uitdaging hoe krijgen we experts aan tafel
- >Nick: *Carleen maak een overzicht van kennistafels zodat wij een bijdrage kunnen leveren*
- Derk: kennis over biodiversiteit monitoring laten landen bij scholen, burgers; Misschien is er ook een rol voor scholen bij het Life IP proces, bv monitoren in gebieden of anderszins.

2 Kwaliteit van kennis en kennisleveringborgen:

Hens: bij kennis is er een zoektocht naar de balans: kennis moet wetenschappelijk robuust, relevant en legitiem zijn!!!

Hens: wat maakt omschakeling van boeren naar natuurinclusief moeilijk is o.a. dat er geen onafhankelijke erfbetreders zijn. Het gaat dus om macht over kennis bij enkele partijen met een (deels) andere agenda.

3 Er zijn veel initiatieven hoe weten we van elkaar wat er speelt?

- Nick: er zijn veel initiatieven, wellicht eerst schetsen welke initiatieven er zijn; en wat zijn de doelgroepen. Hoe kan A3 een rol daarin spelen
- Koos: Life IP gaat zelf niets opzetten, maar volledig aansluiten bij Deltaplan o.a. via werkgroep Kennis en Innovatie (vragen hierover naar Judy Koppejan of Koos Biesmeijer)

4 Belangrijk om kennis over de sociale aspecten, zoals samenwerken, governance, netwerken opzetten, bij elkaar te brengen

Hens: Kennis ook ontwikkelen om op te kunnen schalen (bv BD monitor, ervaring delen) ook belangrijk om innovaties te testen en uit te kunnen rollen

Carleen: goed samenwerken, intensief, vertrouwen opbouwen is succesfactor voor gebiedsproces, van elkaar leren hoe je dat doet

Hens: Er is ook kennis nodig over de governance voor het meekoppelen van opgaven (klimaat, energie, etc) en voor een integrale aanpak

Hens: in A3 governance van kennis: onderling leren ook opschalen naar systeemniveau

Derk: waarom schakelen boeren niet om als de kennis er wel is?

> Hens: omdat het naast kennis ook gaat over willen en kunnen

5 Specifieke kennis die nodig is voor gebiedsproces in Brabant:

-Jan Buys: voor Brabant is de volgende kennis nodig: hoe kunnen we andere sectoren betrekken, monitoring wat levert het nu op voor biodiversiteit, verhaal beter vertellen en vertalen naar dichtbij, kennis bij de boeren krijgen

-Jan Buys: midden Brabant intensief grondgebruik, hoe prikkels ontwikkelen voor de intensieve teelten (bomen, volle grond groenteteelt)?

-Andrea: naar BD monitor melkveehouderij bij 200 boeren, maar geen monitoring van biodiversiteit

-Jan: we willen vrijwilligers als monitors erbij te betrekken – hoe doen we dat?

Afsluiting

Na de expertcarroussel heeft Ed Weijdemans de PSU afgesloten met een korte plenaire sessie. Hierbij is een doorkijk gegeven naar de vervolgstappen. In de komende maanden staan de volgende punten op de agenda:

- Evaluatieformulier PSU: deze is inmiddels verstuurd.
- Governance: In deze PSU is deze uitgebreid verkend. De uitwerking volgt in de komende weken (incl. inzet stakeholders, projectstructuur: kernteam & samenstelling Stuurgroep)
- Ondertekening Grant Agreement en communicatie: De grant agreement wordt rond 10 november door de Provincie Zuid-Holland ondertekend en teruggestuurd. Iedereen wordt op de hoogte gehouden van de stand van zaken.
- Financieel-administratieve bijeenkomst 16 November: Op deze bijeenkomst komen de financieel-administratieve onderwerpen aan bod. Hiervoor is een uitnodiging verstuurd met de vraag welke collega's voor dit thema aanschuiven.
- Vervolg sessie (digitaal) eind november/December: Op 9 december vindt de volgende bijeenkomst plaats. Vooral nog zal deze inhoudelijk toegespitst zijn op de:
 - Operationalisering LIFE IP All4Biodiversity
 - Operationalisering actielijnen C1 provinciale pilots
- Fresh-Up bijeenkomst maart 2021. De details hiervoor worden op een later moment medegedeeld.

Ten slotte is de (voorlopig) definitieve slogan bekend gemaakt, inclusief de betekenis (zie figuur 8).



Figuur 8: Voorlopige slogan

Bijlagen

Bijlage 1: Programma PSU LIFE IP All 4 Biodiversity

Start Up LIFE IP All4Biodiversity 14 – 16 oktober 2020

Programmaoverzicht van de online Start Up LIFE IP All4Biodiversity van 14 – 16 oktober



NB Meld u zich wel aan, dan weet u zeker dat u de juiste link krijgt toegestuurd voor elk programma onderdeel

14 oktober VERBINDEN VAN AMBITIES	Doel	Sprekers	Kanaal
13.00 Welkom	Toelichting op het programma.	Tom Keek, Mireille Beumer en Kirsten Jacobs (moderatoren)	Zoom
13.05 Onze ambitie met LIFE IP All4Biodiversity	Inspiratie over het grotere plaatje van LIFE IP All4Biodiversity, incl. interactie via de chatfunctie.	Ed Weijdemans (programmamanager) Koos Biesma (principes van het Deltaplan Biodiversiteit)	Zoom
13.40 Onze ambities verbinden	Transpiratie om te verbinden, elkaar te inspireren en concretiseren hoe we onze kernwaarden uit de actielijnen verankeren in een overkoepelende ambitie..	De deelnemers zelf aan het woord en aan het werk in breakout-rooms	Zoom en Miro
14.35 Uitwisselen resultaten	Pitchen en peilen van de opbrengst uit de breakout rooms	Facilitatoren van de breakout-rooms	Zoom
14.50 Wat gaan we hierna doen	Voorbereiden komende twee dagen	Tom Keek en Ed Weijdemans	Zoom
15.00 Sluiting			

Start Up LIFE IP All4Biodiversity 14 – 16 oktober 2020

15 oktober PARTNERS en GOVERNANCE	Doel	Sprekers	Kanaal
09.00 Panelgesprek	Inspiratie en motivatie door drie sleutelpartners, incl. interactie via de chatfunctie	Minister Carola Schouten, Mw. Louise Vet en Hr. Berend Potjer	Webex
09.30 Overschakeltijd			Zoom
09.40 Governance structuur, rollen en samenwerken	Inspiratie over een werkende governance met betrokken en gemotiveerde partners, incl. interactie via de chatfunctie	Francisca Wit en Wendy Olivier	Zoom
10.20 Breakout-rooms per regio: Concretiseren van de governance en samenwerking met partners in de pilotgebieden	Per pilotgebied de samenwerking concretiseren met ander onderdelen van LIFE IP All4Biodiversity en verkennen hoe we (de toolbox per gebied) gaan opschalen	De deelnemers zelf aan het werk in breakout-rooms	Zoom
11.20 Plenair: Pitches per regio	1. Urgent en belangrijk is dat we in de samenwerking "dit en dit" goed regelen. 2. Dat er "dit en dit" moet komen om de innovaties (toolbox) op het gebied van governance effectief en op tijd te delen 3. Wat ik nu nodig heb is	Facilitatoren of trekkers gebiedspilot	Zoom
11.55 Vooruitblik 16 oktober	Uitleg expertcarrousel en quick scan	Tom Keek en Ed Weijdemans	Zoom
12.00 Sluiting			

16 oktober QUICK SCAN en EXPERTCARROUSEL	Doel	Sprekers	Kanaal
09.00 Waar staan we nu?	Recapituleren waar we nu staan	Ed Weijndema	Zoom
09.15 Quick Scan Natura 2000	Doel en opzet van de Quick Scan en wat dat betekent voor de gebiedspilots, incl. interactie via de chatfunctie	Marten Schoonman en Koos Biesmeijer	Zoom
09.50 Expertcarrousel aankondigen	Instructies (zie bijlage) Zorg dat je in het goede tijdsblok aan de juiste experttafel verschijnt	Tom Keek	Zoom
10.15 Start Expertcarrousel in vier rondes Ronde 1 10.15 – 10.45 Ronde 2 10.50 – 11.20 Ronde 3 11.25 – 11.55 Ronde 4 12.00 – 12.30	Inspireren en versterken van de actielijnen	Experts	Elke experttafel gebruikt een zelf gekozen kanaal (Teams, Webex of Zoom). De facilitator stuurt de link aan de deelnemers.
12.30 Lunch klaar zetten	Schakelen naar de plenaire meeting		Zoom
12.45 Verbinden en samenvatten	- Wat wordt de slogan n.a.v de opbrengst op 14 oktober - Vervolgproces en planning. - Fresh Up 10 en 11 maart	Ed Weijndema	Zoom
12.55 Online lunchen in breakout-rooms	Vieren	De deelnemers	Zoom
13.30 Sluiting			

Bijlage 2: Indeling expertcarrousel

Moderator	Marten Schoonman	Francisca Wit	Ed Weijdem	Tom Keek	Ronald Hiel	Wendy Olivier	Wieger Zwikstra	Koos Biesmeijer
Tafels >	Quick scan Natura 2000 A1	Stikstof Emissie, verspreiding en depositie	Waterschappen Welke rol waterschappen en de UvW kunnen pakken	Gebiedseconomie Kringlooplandbouw/ Natuur-inclusieve landbouw	Verdienmodel en verdienvermogen C2	Governance-systeem & good practices LIFE IP Deltanatuur ervaringen uit Deltanatuur en vliegt het aan met drie niveaus: systeem, proces en inhoud	Monitoring en ecologie	Kenniswerving en kennis- <u>verspreiding</u>
Experts:	Marten Schoonman	Gerard Velthof & Albert Bleeker	Ernest de Groot en Anneke van Houten	Ingrid Jansen en Anne van Doorn Frank Lenssinck	Daan Groot	Wendy Olivier	Torben Mulder en David Kleijn	Hens Runhaar & BoerenNatuur
Ronde 1 10.15	C1.1.	C1.4 & E & D	C1.2 & C4.2	C1.5 & C1.6.1	C1.6.2 & C1.3	C3	C4.1	A1, A2, A3
10.45 wisselen								
Ronde 2 10.50	C1.5	A1, A2, A3	C1.6.1 & C4.1	C1.3	C3	C4.2 & C1.6.2 & C1.4 & E & D	C1.1	C1.2
11.20 wisselen								
Ronde 3 11.25	C1.6.1	C1.1 & C1.5	C1.3 & C3	C1.2 & C1.6.2	C1.4 & E & D	A1, A2, A3	C4.2	C4.1
11.55 wisselen								
Ronde 4 12.00	A1, A2, A3	C1.2	C1.4 & E & D & C1.6.2	C3	C1.1 & C1.6.1	C1.3 & C4.1	C1.5	C4.2
12.30 Einde								
12.45 Logo, vervolg, lunch								

Het overzicht van actielijnen zoals C1.1, C1.4 & E & D is terug te lezen in een bijlage

Bijlage 3: Slides presentatie Introductie (dag 1)





natuur in snippers niet OK

stelselverandering





samen omdenken



THEMA'S UPDATES OVER ONS MEEDOEN

DELTAPLAN BIODIVERSITEITSHERSTEL

Natuurorganisaties, boeren, burgers, wetenschappers,
banken en bedrijven zetten zich samen in voor
biodiversiteitsherstel in Nederland

Niet meer te stoppen !



Gezonde natuur nodig voor schoon water



UNIE VAN
WATERSCHAPPEN

Geen 'groen feestje' !

FINANCIËLE SECTOR

'Biodiversiteitsverlies kan de financiële sector hard raken'

Marcel de Boer

De Nederlandse financiële sector heeft honderden miljarden euro's uitgeleend aan bedrijven en instellingen die in de problemen kunnen komen als gevolg van biodiversiteitsverlies.

Banken, verzekeraars en pensioenfondsen hebben maar beperkt zicht op de risico's die voortvloeien uit de afname van biodiversiteit. Dit kan tot grote problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd. De studie draait om de afname van biodiversiteit en de afname van biodiversiteit in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Een voorbeeld van biodiversiteitsverlies is de toename van voedselwast door het gebruik van pesticiden. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

In de toekomst kunnen de problemen van biodiversiteitsverlies nog groter worden. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

aan normale en onnormale. De financiële sector financiert ondernemers en bedrijven die de biodiversiteit in Nederland verstoren. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Ten slotte zijn er nog de gevolgen van biodiversiteitsverlies op de economie. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Dat er een verband is tussen biodiversiteit en de financiële sector, dat is niet nieuw. Maar nu wordt het steeds duidelijker. De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Ten slotte zijn er nog de gevolgen van biodiversiteitsverlies op de economie. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

DUBBELINTERVIEW FRANK ELDERS (DNB) EN HANS MOMMAAS (PBL)

Bloemen en bijen zijn miljarden waard

De afname van de biodiversiteit kan banken, pensioenfondsen, de Nederlandse Bank en voor de Leefomgeving van opvallend rapport.

Door Koen Haegens en Pieter Huis

DNB, bekend als de Nederlandse Bank, heeft samen met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Als bijen verdwijnen zien financiële instellingen miljarden versterven

18 juni 2020 09:00
Laatste update: 18 juni 2020 10:21

Als de biodiversiteit afneemt, brengt dat ook de economie in gevaar.

aan de hand van zijn op de langere termijn. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Verstelt de publieke opinie ook het denken? Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Natuurlijk kan de publieke opinie ook het denken verstelt. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Wat ligt er achter de afname van biodiversiteit? Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Wat ligt er achter de afname van biodiversiteit? Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Als bijen verdwijnen zien financiële instellingen miljarden versterven

18 juni 2020 09:00
Laatste update: 18 juni 2020 10:21

Als de biodiversiteit afneemt, brengt dat ook de economie in gevaar.



Frank Elders



Hans Mommaas

DNB en PBL hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Wat ligt er achter de afname van biodiversiteit? Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben samen een rapport uitgegeven over de afname van biodiversiteit. Dit kan tot problemen leiden voor de Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in een groenvervalsysteem dat in een nieuw rapport wordt gepubliceerd.

Als bijen verdwijnen zien financiële instellingen miljarden versterven

18 juni 2020 09:00
Laatste update: 18 juni 2020 10:21

Als de biodiversiteit afneemt, brengt dat ook de economie in gevaar.

€510 mrd

De Nederlandse financiële sector heeft opgeteld zeker €510 mrd uitgeleend aan bedrijven en instellingen die in de problemen kunnen komen als gevolg van biodiversiteitsverlies, terwijl banken, verzekeraars en pensioenfondsen maar





Nationaal
Park
**Hollandse
Duinen**

Natura2000 e.o.



Nationaal
Park
**Hollandse
Duinen**

Ambitiekaart
NP Hollandse Duinen



2019: Caspar liep stug door



Na Life IP:
Caspar huppelt door groen NL





Deltaplan Biodiversiteitsherstel

*In actie voor een rijkere
Nederland*



Samenvoorbiodiversiteit.nl

Bijlage 4: Slides presentatie Governance (dag 2)

Project Start-Up LIFE IP All4Biodiversity

15 oktober 2020 - Dag 2: Governance



09:40 – 10:20 Inspiratie

- Hoofdstructuur (Francisca Wit, Naturalis)
- Communicatie (Wendy Olivier, LNV & LIFE IP DeltaNatuur)

10:20 – 11:20 Break-out Rooms

11:20 – 11:55 Pitches uitkomsten

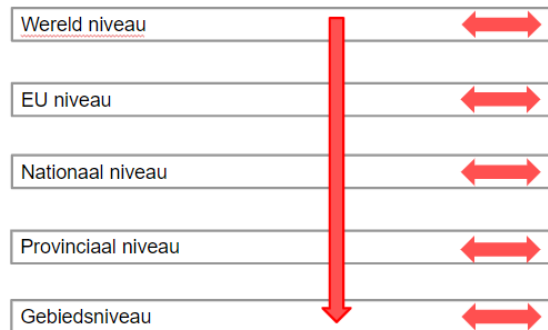
11:55 – 12:00 Vooruitzicht vrijdag 16 oktober

Governance definities:

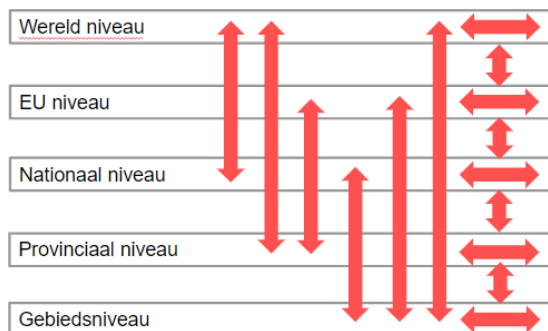
Kort: "De besluitvormingsprocessen in het bestuur van een organisatie."

Lang: "Het integer **waarborgen van samenhang en transparantie** in het bestuur en toezicht van een organisatie, met het oog op een **efficiënte en effectieve realisatie** van beleidsdoelstellingen, alsmede het daarover op een **open wijze communiceren** en **verantwoording afleggen t.b.v. belanghebbenden**."

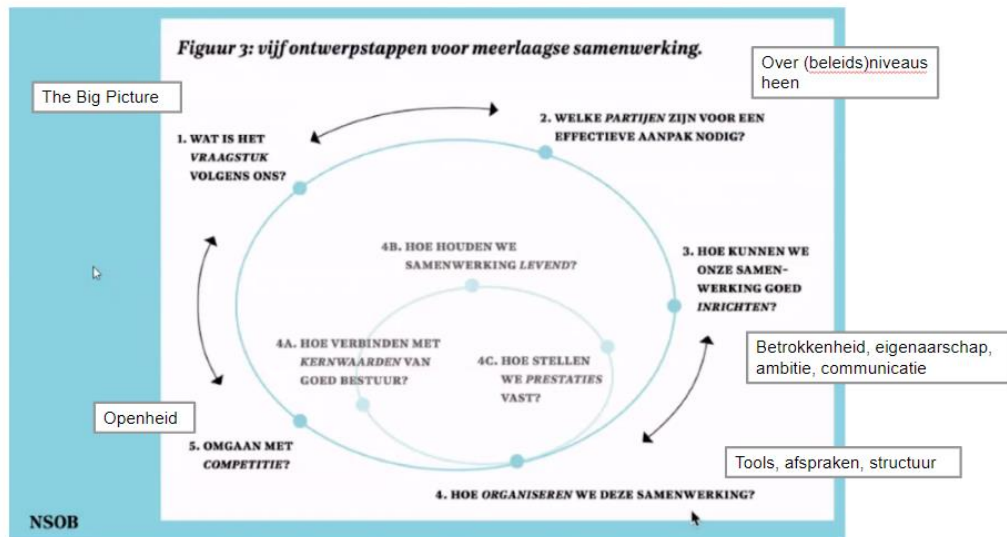
Van top-down governance...



Van top-down governance naar multi-level governance



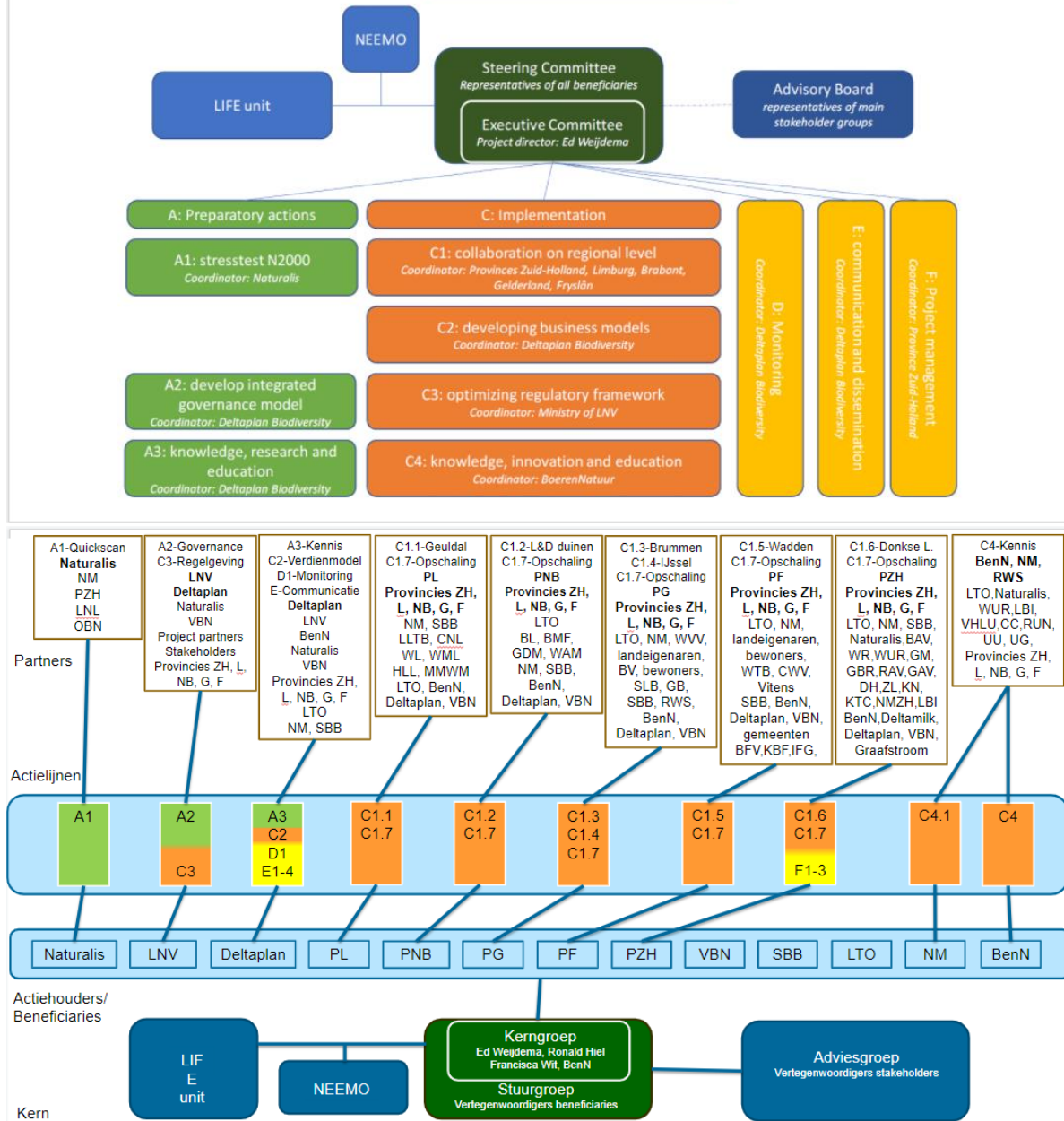
Multi-level governance

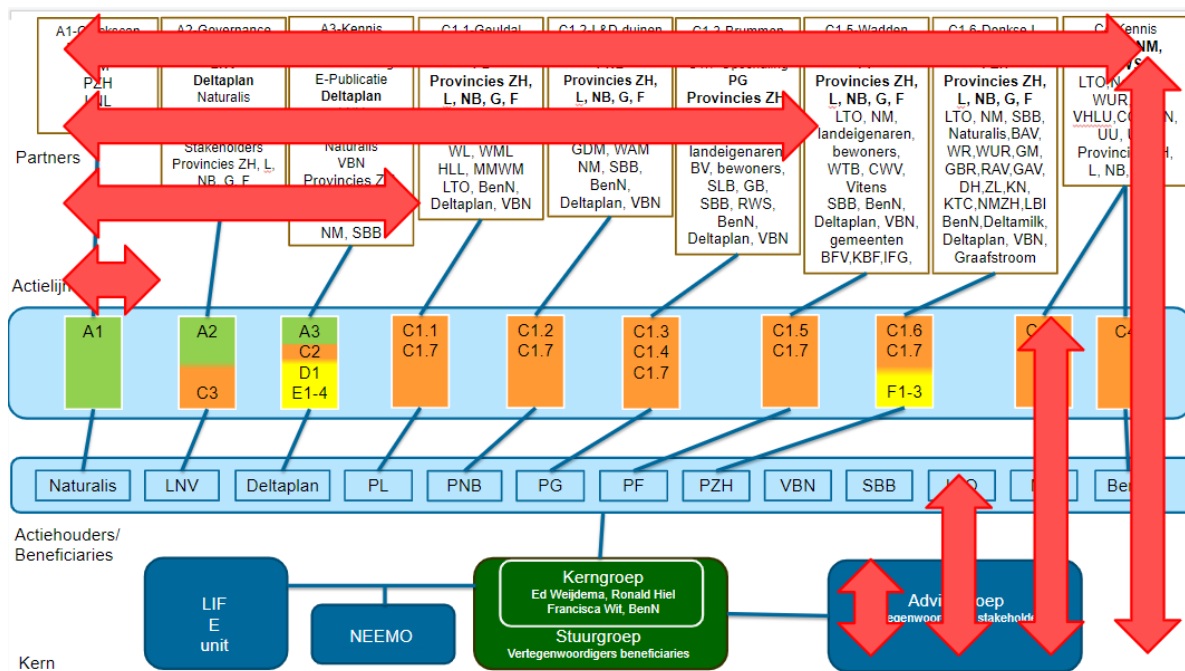


Multi-level governance → Groene Cirkel aanpak



Organogram LIFE IP All4Biodiversity





Verbeteren Natura 2000 door verbeteren governance

Wendy Olivier – Ministerie van LNV
LIFE IP Delta nature ervaringen tbv LIFE
IP All4Biodiversity





Opzet

1. Algemene informatie
2. Governance
3. Geleerde lessen



Algemene informatie LIFE IP Delta Natuur

- 1 oktober 2016
- Grote wateren en rivieren
- 21 veldacties – C acties
- Governance punt van onderzoek en dialoog
- LIFE IP als een neutraal derde punt



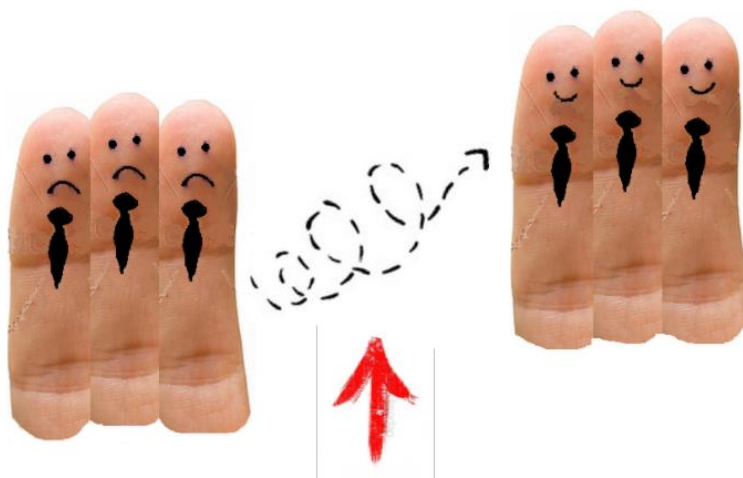
[illegible]

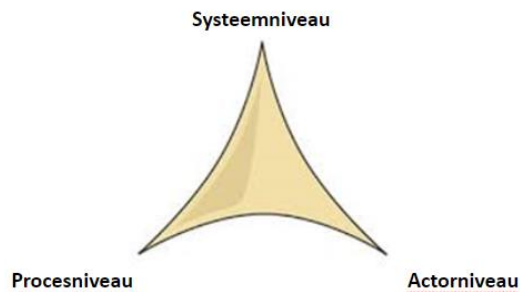
Ambitie en voorwaarden voor deelname IP

- Ambitie: van onbewust onbekwaam naar bewust onbekwaam
- Voorwaarden verbeteren Governance voor actiehouder:
 - bereid dat onderzoek aan te gaan
 - bereid een integraal actieplan op te stellen op inhoud, teamsamenstelling en middelen.
 - bereid derden mee te laten kijken en denken
 - bereid een interventie uit te voeren
- Doel is blinde vlekken, de onderstroom zichtbaar maken



Cirkel van invloed





Geleerde lessen

1. Winst behalen voor N2000 door meekoppelen vereist competenties op processtrategie en mutual gain approach.
2. Maak de onderstroom zichtbaar
3. Scheid feit en fictie
4. Organiseer een zorgvuldige processtrategie
5. Betrek in een zo vroeg mogelijk stadium belanghebbenden



Op verzoek

- Workshop governance & N2000
- Online sparring governance & N2000
- w.s.olivier@minlnv.nl

Bijlage 5: Slides presentatie Quicksan (dag 3)



Welkom!

LIFE IP All4Biodiversity: Quicksan Natura 2000

Over welke natuur gaat Life IP voor jou?

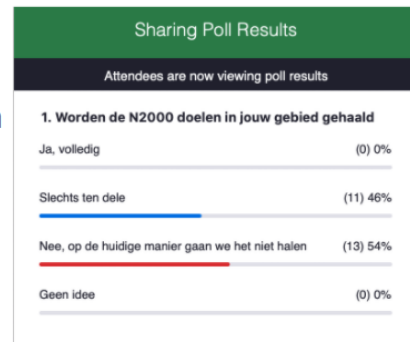
1. De N2000 natuurdoelen en hun staat van instandhouding
2. De Natuurgebieden in de brede zin
3. De regionale biodiversiteit, dus inclusief buiten N2000
4. Geen idee

poll 1



Worden de N2000 doelen in jouw gebied gehaald ?

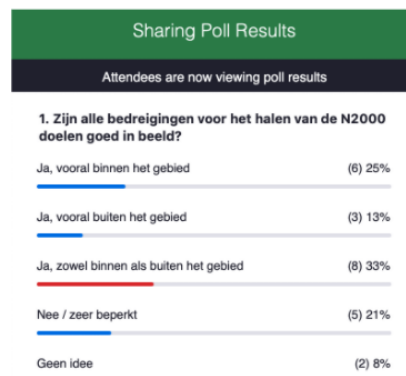
1. Ja, volledig
2. Slechts ten dele
3. Nee, op huidige manier gaan we het niet halen
4. Geen idee



poll 2

Zijn alle bedreigingen voor halen van N2000 doelen goed in beeld ?

1. Ja, vooral binnen het gebied
2. Ja, vooral buiten het gebied
3. Ja, zowel binnen als buiten het gebied
4. Nee / zeer beperkt
5. Geen idee



poll 3

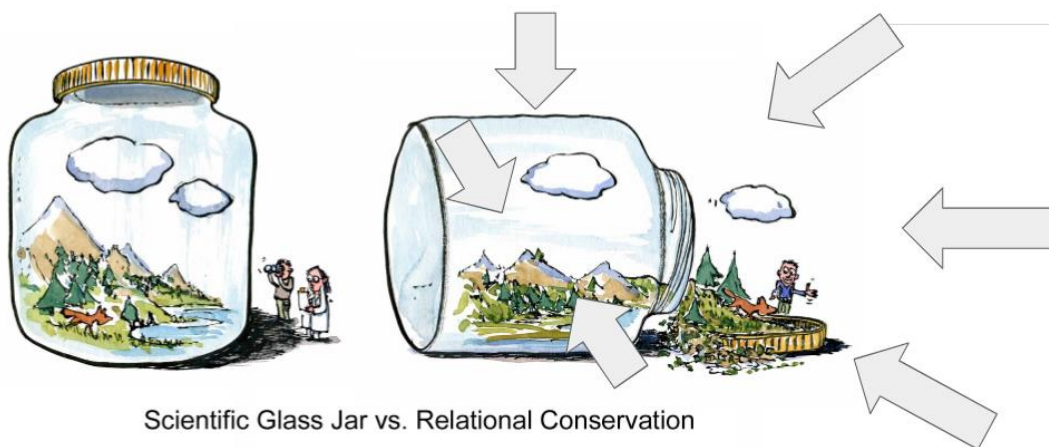
De realiteit voor natuur in Nederland:



Scientific Glass Jar vs. Relational Conservation

Hiking.org

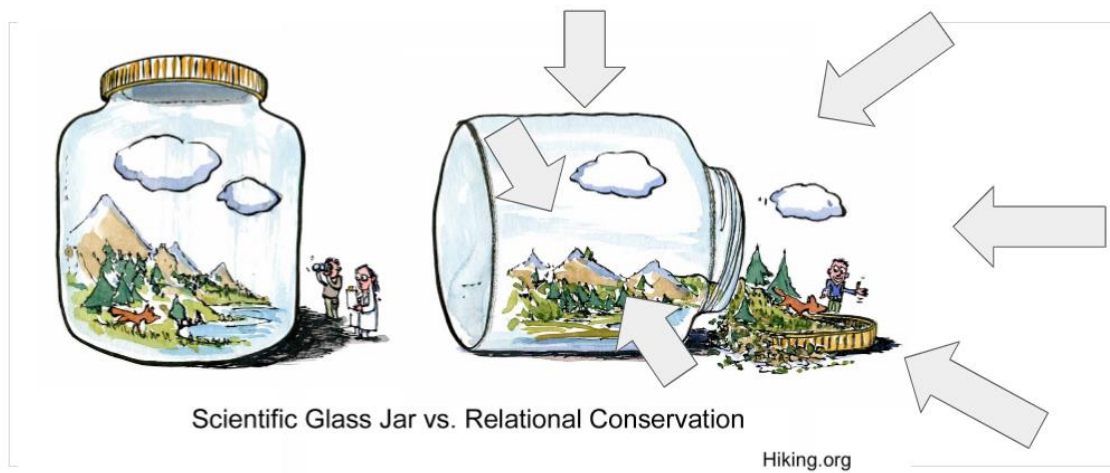
De realiteit voor natuur in Nederland: druk van alle kanten



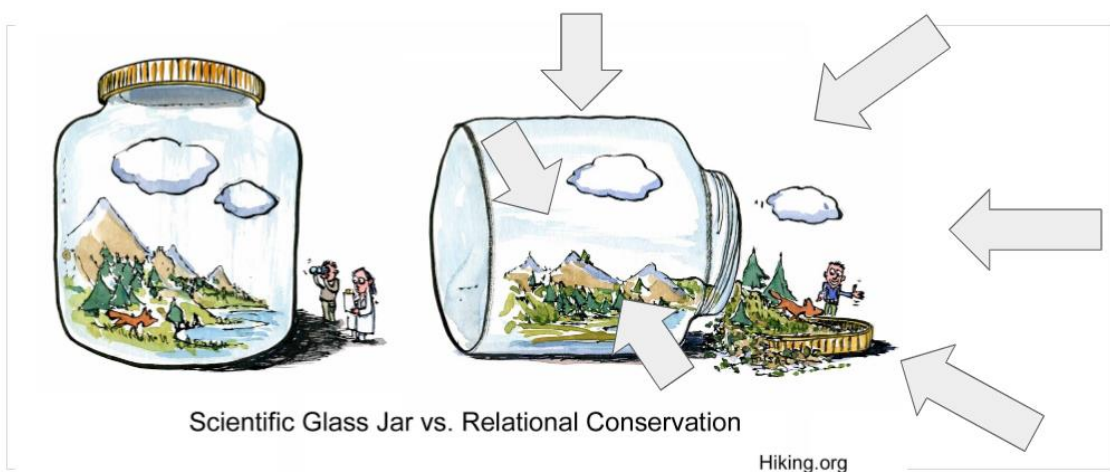
Scientific Glass Jar vs. Relational Conservation

Hiking.org

Quickscan idee: snel overzicht van drukfactoren en kansen



Quickscan leidt idealiter tot: prioritering en strategische keuzes



Idee komt eigenlijk voort uit jaloezie (op financiën)

Financieel	Bruto				
$x > € 250.000$	2	4	6	2	8
$€ 125.000 < x < € 250.000$	4	2	7	2	1
$€ 50.000 < x < € 125.000$	6	7	8	4	1
$€ 12.500 < x < € 50.000$	2	6	3	2	2
$x < € 12.500$	7	1	1		
Geen financiële gevolgen	8	1	4	1	1
Kans	10%	30%	50%	70%	90%

Quickscan: dashboard



- Bedreigingen
- Kansen
- Natuurbeheer

Deelnemers: Naturalis (coördinatie), SBB, Prov. Friesland, Natuurmonumenten, Prov. Gelderland, Prov. Zuid-Holland, Collectief Alblasserwaard -Vijfheerenlanden, Prov. Limburg, LNV, Vogelbescherming, VBN, Prov. Noord-Brabant, LandschappenNL, VBNE/OBN,

Vraag: antwoord in chat

1. Wie is de belangrijkste gebruiker van de quickscan resultaten?

09:25:29 From Ed Weijdemans : Beheerders natuurgebieden en grondeigenaren
09:25:29 From Stefan Vreugdenhil : Provincies
09:25:30 From T.J.D. Mulder : Beheerders en beleidsmakers
09:25:30 From Wouter van Steenis : provincie
09:25:30 From Judy Koppenjan : Prov, [WSen](#), omgevingsdiensten, TBO's, maar ook: ecologisch advies
09:25:30 From Ralph Smits : provincies
09:25:30 From Jan Buys : de beslissers op gebied van ruimte, milieu
09:25:31 From Wendy Olivier : bestuurders tot beheerders tot uitvoerder tot beleidsmakers
09:25:31 From Bouke Sibbing - prv Limburg : provincie en belanghebbende N2000-plan
09:25:32 From Toine Morel - RWS : beheerder
09:25:32 From allard van Ierland : trekker van n2000
09:25:33 From iPhone : beheerder, beleidsmaker, gebruikers van land eromheen
09:25:34 From Ronald : Boerenorganisaties, natuurbeschermers, overheden
09:25:37 From iPad van Peter Roell Roell : overheid en burgers
09:25:37 From Mags Dootjes : Beheerders,
09:25:37 From Jaap Ex : Beheerder, beleidsmaker prov, waterschap.
09:25:42 From Hanneke Godthelp : beleidsmakers
09:26:28 From Toine Morel - RWS : ook hier richten op diversiteit van gebruikers
09:26:39 From Jan Buys : Maak een goede kern en schillen daarom heen voor de verschillende doelgroepen
09:26:53 From Stefan Vreugdenhil : Gaat er om wie aan de knoppen kan draaien
09:27:04 From Marten Schoonman : Goede suggesties! Dank!

Vraag: antwoord in chat

2. Wanneer is de Quickscan succesvol voor jou?

09:27:21 From Stefan Vreugdenhil : Als er ook actie op kan volgen
09:27:22 From Jan Buys : als hij de verschillende actoren goed informeert
09:27:22 From Andrea Almasi : Als het handvatten [blijft](#) om aan de slag te gaan
09:27:23 From Merijn van den Hout : concreet handelingsperspectief geven
09:27:24 From allard van Ierland : Meer gedeeld beeld van problemen en kansen
09:27:24 From T.J.D. Mulder : Overzicht
09:27:25 From iPhone : als de vijf grootste invloeden vertaald zijn naar uitvoerbare acties met [actie houders](#)
09:27:25 From Mags Dootjes : Als de gegevens juist zijn
09:27:26 From Jaap Ex : Prioriteiten stellen voor aan te pakken zaken
09:27:26 From iPad van Peter Roell Roell : [hoofdknoppunten](#) helder
09:27:29 From Wouter van Steenis : helder milieuproblemen omschrijven
09:27:30 From Ralph Smits : als de belangrijkste drukfactoren in beeld zijn waarop actie volgt
09:27:33 From Wendy Olivier : feiten, overzicht en samenhang, gradaties in effecten scenario's
09:27:36 From Toine Morel - RWS : Als link tussen druk factoren en praktische maatregelen gemaakt kan worden
09:27:46 From Ronald : Als het duidelijk handelingsperspectief biedt en begrijpelijk voor een brede groep stakeholders

Vraag: antwoord in chat

3. Hoe ziet de Quickscan er voor jou uit?

09:31:39 From Wendy Olivier : grafisch overzicht a la natuurmonumenten
09:31:43 From T.J.D. Mulder : Alleen de belangrijkste kansen en knelpunten
09:31:44 From Bouke Sibbing - [prv Limburg](#) : eenvoudig: knelpunt en oplossingsrichtingen
09:31:46 From Stefan Vreugdenhil : Overzichtelijke per gebied
09:31:47 From Jan Buys : Ik zie verschillende dashboards, per doelgroep verschillend. Bijvoorbeeld voor boeren: [biodiversiteitsmonitor](#)
09:31:48 From iPhone : zo visueel mogelijk: plaatjes, kaartjes, schema's
09:31:53 From Mags Dootjes : huidige situatie in en buiten het N000 gebied, de kansen voor de toekomst,
09:31:53 From allard van leerdam : Vanuit brede [natuurpotentie](#) van het gebied: kernopgaven ipv habitats, bv.
09:31:53 From T.J.D. Mulder : Excel overzicht
09:31:55 From wieger zwikstra : Met een soort dashboard (schuifjes)
09:31:59 From Ralph Smits : overzicht drukfactoren + de nodige acties
09:32:00 From Judy Koppenjan : DAshboard met kaart
09:32:01 From Toine Morel - RWS : Checklist en/of dashboard met in- en output
09:32:01 From Merijn van den Hout : dashboard waar je per thema grafieken kan zien
09:32:02 From Stefan Vreugdenhil : gestandaardiseerd
09:32:21 From Andrea Almasi : De samenhang met de omgeving in beeld
09:33:53 From Jaap Ex : Analyses staan al in beheerplannen en gebiedsanalyses. Wat is meer nodig?

Vragen en opmerkingen

09:27:15 From T.J.D. Mulder : Is het bij iedereen bekend dat er afgelopen zomer reeds een quick scan is uitgevoerd voor alle N2000-gebieden?
09:33:56 From Jan Buys : Valkuil: wetenschappelijk perfect krijgen. Moet vooral aanzetten tot (de goede!) handelingen
09:37:39 From Wendy Olivier : zoek verbinding met programma natuur van Inv en het [Natuurwinstplan](#)
09:38:19 From Wendy Olivier : ik weet mss iemand
09:40:06 From Marten Schoonman : Dank Wendy, ik neem contact met je op.
09:41:59 From Andrea Almasi : Het niet durven benoemen van de echte oorzaken is ook een risico
09:42:11 From Jan Buys : En we weten al heel veel na 50 jaar onderzoek op dit gebied. Dus vooral: maak die hanteerbaar voor actoren en beslissers
09:42:37 From iPad van Peter Röell: we slagen er nu totaal niet in om aan (alle partijen in) de samenleving over te brengen hoe het ervoor staat in de natuur en waarom er dus actie nodig is en een [stikstofvaliteit](#)
09:42:54 From Carleen Weebers - BoerenNatuur : Maak gebruik van het Kennisnetwerk OBN
09:43:36 From iPad van Peter Röell: dus gegevens toegankelijk maken. Alleen PBL slaagt daar nu ook niet in
09:43:39 From Wouter van Steenis : een probleem is dat marges voor goed beheer steeds smaller worden door nog steeds toenemende milieudruk
09:45:24 From Ed Weijdemans : Wanneer kunnen de provinciale pilots concreet aan de gang met de quickscan? Volgens full proposal [All4Biodiversity](#) vindt dat veelal nu al plaats.
09:46:57 From Wouter van Steenis : groot vraagteken is nog het effect van de deken aan bestrijdingsmiddelen die over Nederland komt te liggen, ook diep in natuurgebieden
09:47:41 From T.J.D. Mulder : In vele gebieden zitten kansen voor het realiseren van aanvullende locaties van N2000-doelen; Koos noemde net blauwgraslanden in de Donkse Laagten. Realisatie N2000-doelen buiten de begrensde N2000-gebieden is een belangrijke manier om de landelijke staat van instandhouding voor die N2000-doelen te gaan halen. LNV is in toenemende mate op zoek naar die extra kansen buiten de aangewezen N2000-gebieden.
09:48:30 From Jan Buys : Dus maak de stress test dus vooral zo dat het geld voor buiten N2000 goed ingezet wordt
09:49:18 From BEN HAARMAN LTO Noord : Juist daarom is de samenwerking met de omliggende boeren zo van belang, m.b.t. beheer en kosten. Win-win
09:49:24 From Mags Dootjes : Betrek ook de gebruikers van het omliggende N2000-gebied bij de quickscan. Zij hebben heel veel kennis

Samenvatting workshop I - 9 oktober 2020

- Quicksan is nuttig om te doen
- Er zijn al voorbeelden en er is kennis
- Doelen worden niet gehaald
- Link QS met lange termijn belangrijk

we weten niet of
we de problemen
kennen

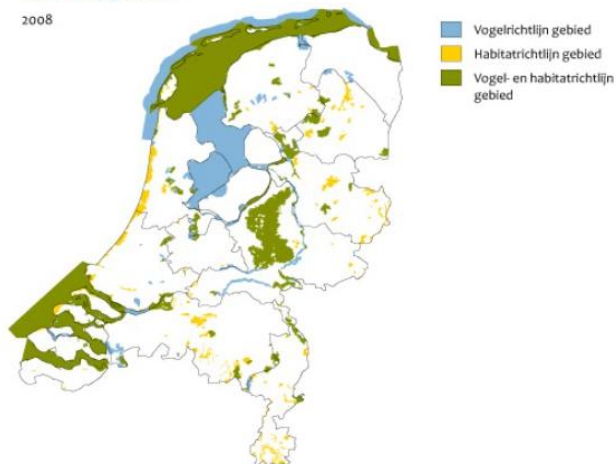
steeds sterielere
gebieden isoleren
natuurgebieden

bepalen
wanneer de
kwaliteit 'goed'
is

Deelnemers: Naturalis (coördinatie), SBB, Prov. Friesland, Natuurmonumenten, Prov. Gelderland, Prov. Zuid-Holland, Collectief Alblasserwaard -Vijfheerenlanden, Prov. Limburg, LNV, Vogelbescherming, VBN, Prov. Noord-Brabant, LandschappenNL, VBNE/OBN,

Natura 2000-gebieden

2008



Bron: LNV.

WUR/feb10/1308
www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

Locaties

Ontwikkelfase:

- Donkse Laagten, Zuid-Holland

Fase 1:

- 15 sites in C1.1 – C1.6

Fase 2:

- 29 sites in C1.7

En:

- in Living Labs

Proces

- Vandaag: expert meeting
 - Jullie feedback
 - Relatie met andere actielijnen
 - Processtappen
- Workshop quickscan vormgeven
- Quickscan maken
 - Prototype maken op basis van input
 - Test Donkse Laagten
 - Prototype af in Q1 2021



Vragen & opmerkingen